

התהליכים הדמוגרפיים בארץ ישראל 1948–2022

יעקב פייטלסון

חוקר עצמאי

המאמר מציג את מגמות התפתחות הדמוגרפיה של האוכלוסייה בארץ ישראל המערבית בכלל ובמדינת ישראל בפרט, ומראה שאין בסיס לטענות בדבר סכנה לכך שהיהודים יהפכו במרוצת הזמן למיעוט בארץ ישראל. מתחילת הפעילות של התנועה הציונית היה מאזן ההגירה החיובי לגורם המכריע שהביא להיווצרות הרוב היהודי באוכלוסיית ארץ ישראל. במקביל נמשך מאזן ההגירה השלילי בקרב תושבי הרשות הפלסטינית, שהחל עוד בימי השלטון הירדני ביהודה ושומרון והשלטון המצרי ברצועת עזה. דעות מלומדות ניבאו כישלון בלתי נמנע למפעל הציוני הסתמכו על נתוני הילודה והתמותה בקרב תושבי ארץ ישראל היהודים והערבים והתעלמו מממדי העלייה היהודית לישראל. ניתוח הנתונים הדמוגרפיים בשנים 1948–2022 מראה כי החל מ־2016 הפריון הכולל של היהודים בישראל גבוה יותר מזה של הערבים, ושיעור היהודים בכלל אוכלוסיית ארץ ישראל המערבית צפוי לגדול משנות ה־30 של המאה ה־21. לפי תחזית הלמ"ס עד שנת 2065 צפוי שיעור הערבים בכלל אוכלוסיית מדינת ישראל להצטמצם. מגמת ירידה זו יכולה להתגבר אם יתפתח מאזן הגירה שלילי בקרב אזרחי ישראל הערבים, כפי שקיים בקרב ערביי יהודה ושומרון וחבל עזה מזה שנים רבות.

מילות מפתח: התפתחות דמוגרפית, מהפך דמוגרפי, פרויון, הגירה, עלייה, תוחלת חיים, ילודה

מבוא

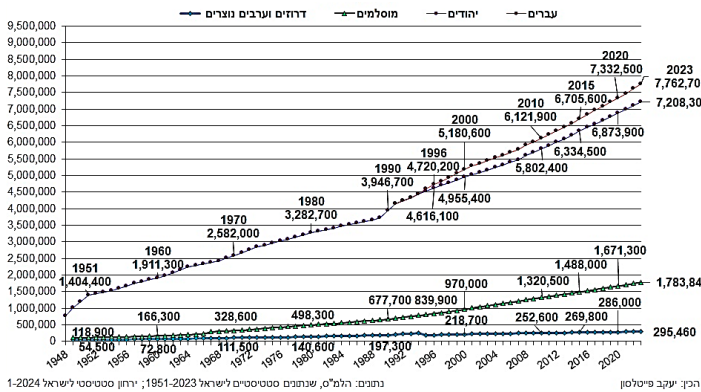
עם זאת נשמעו דעות מלומדות שניבאו כישלון בלתי נמנע למפעל הציוני. אלו הסתמכו על נתוני הילודה והתמותה בקרב תושבי ארץ ישראל היהודים והערבים, התעלמו מממדי העלייה היהודית לישראל ואף נשמעו דעות כי עם הזמן היא תיפסק לגמרי. לדוגמה, לדברי פרופ' ארנון סופר, "בלי להתחשב בכלל בשיעורי הילודה העתידיים, כדי להוסיף היום אחוז אחד אנחנו צריכים עוד 170 אלף יהודים. מי מאיתנו באמת מצפה לעלייה כזו בעתיד הקרוב?" (Petreanu, 1988). בניגוד לדעה זו, בשנים 1988–2023 עלו ארצה 1,659,491 עולים (למ"ס, 2023).

על ירידה בממדי העלייה נכתב כי "הנתונים הזמינים העדכניים ביותר כבר מראים ששיעור ההגירה הנכנסת ירד משמעותית באוקטובר. אם כך יימשך עד סוף השנה, המספר הכולל של מהגרים לישראל בשנת 2023 יצנח לרמתו בשנים 2018–2019, 35 אלף מהגרים פחות או יותר" (וינרב, 2023, עמ' 15). אך המציאות הייתה שונה, כי "במהלך שנת 2023 הגיעו לישראל כ־45 אלף

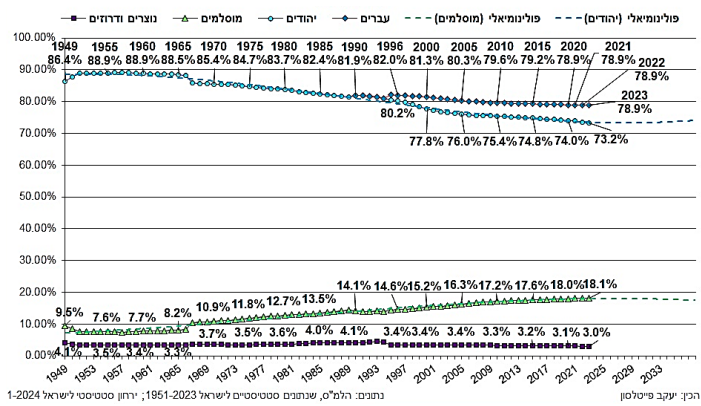
מטרת המאמר היא להציג את מגמות ההתפתחות הדמוגרפית של האוכלוסייה בארץ ישראל המערבית בכלל ובמדינת ישראל בפרט. המאמר מראה שאין בסיס לטענות בדבר סכנה לכך שהיהודים יהפכו במרוצת הזמן למיעוט בארץ ישראל.

מתחילת הפעילות של התנועה הציונית היה מאזן ההגירה החיובי לגורם המכריע שהביא להיווצרות הרוב היהודי באוכלוסיית ארץ ישראל. בשנת 1878 היו בה 25,011 יהודים, או 5.83% מכלל האוכלוסייה (Beinin et al., 2014). בעקבות פעילות זו התרחש מהפך דמוגרפי כאשר היהודים הפכו לרוב מוחלט, ובשנת 1972 עמד שיעורם על 67.5% מכלל התושבים המאכלסים את ארץ ישראל המערבית, מנהר הירדן עד חופי הים התיכון (למ"ס, 1987). במקביל נמשך מאזן ההגירה השלילי בקרב הערבים בשטחי הרשות הפלסטינית, אשר החל עוד בימי השלטון הירדני ביהודה ושומרון והשלטון המצרי ברצועת עזה.

תרשים 1: אוכלוסיית מדינת ישראל (1948-2023)

תרשים 2: התפלגות שיעורי אוכלוסיית מדינת ישראל לפי קבוצת אוכלוסייה ודת מכלל האוכלוסייה (1949-2023)

ניתוח הנתונים הדמוגרפיים בשנים 1948-2022 מראה כי החל מ-2016 הפריון הכולל של היהודים בישראל גבוה יותר מזה של הערבים.

3,578,400 נפש, ובשנת 2023 הוא התרחב ל-5,129,000 נפש. שיעור העברים מכלל האוכלוסייה בישראל ירד מ-82.0% בשנת 1996 והתייצב בשנים 2020-2023 על כ-78.9%, ושיעור היהודים ירד מ-80.2% ל-73.2%. חישוב המגמה הפולינומיאלית מראה כי שיעור היהודים באוכלוסיית ישראל יעלה לקראת המחצית השנייה של שנות ה-30 של המאה ה-21. שיעור המוסלמים מכלל האוכלוסייה בישראל עלה מ-14.6% ב-1996 לכ-18.1% ב-2023, ושיעור הדרוזים והערבים הנוצרים ירד מ-3.4% ל-3.0%. בתרשים 3 ניתן לראות כי בעשרים השנים האחרונות ירד שיעור הגידול השנתי של האוכלוסייה הערבית בישראל ב-33.9% - מ-3.01% בשנת 2003 ל-1.99% ב-2023.

עולים חדשים" - מספר גבוה ב-35.3% מתחזית זו (למ"ס, 2023).

ניתוח הנתונים הדמוגרפיים בשנים 1948-2022 מראה כי החל מ-2016 הפריון הכולל של היהודים בישראל גבוה יותר מזה של הערבים. במקביל יחד עם הירידה בילודה הערבית חל גידול בתמותה עקב הזדקנותם של בני דור ה"בייבי בום" שנולדו בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20 בישראל, ובשנות ה-70 ביהודה, שומרון וחבל עזה. הדבר מביא לירידה הדרגתית ברביי הטבעי של הערבים, ושיעור היהודים בכלל אוכלוסיית ארץ ישראל המערבית צפוי לגדול משנות ה-30 של המאה ה-21.

לפי תחזית הלמ"ס עד שנת 2065 (למ"ס, 2019), שיעור הערבים בכלל אוכלוסיית מדינת ישראל צפוי להצטמצם מ-21.2% ב-2022 ל-18.4% לפי החלופה הגבוהה, או ל-19.3% לפי החלופה הבינונית. שיעור הערבים בני קבוצת הגיל 0-4 צפוי להצטמצם מ-23.7% ל-14.4% מכלל בני קבוצת הגיל הזאת בישראל. מגמת ירידה זו יכולה להתגבר אם יתפתח מאזן הגירה שלילי בקרב אזרחי ישראל הערבים, כפי שקיים בקרב ערביי יהודה ושומרון וחבל עזה.

בפרקים הראשונים מוצגים נתונים על הגידול השנתי של אוכלוסיית המדינה לפי קבוצות אוכלוסייה, על הילודה ועל תוחלת החיים והפריון הכולל, וכן נדונה השפעתה של העלייה לישראל על השינויים הדמוגרפיים. בהמשך נסקרת האוכלוסייה הערבית ביהודה ושומרון ובחבל עזה וכן ההגירה מאזורים אלה. לבסוף נשאלת השאלה כמה יהודים וערבים יחיו בתחומי ארץ ישראל בשנת 2065.

הגידול השנתי של אוכלוסיית מדינת ישראל לפי קבוצות אוכלוסייה

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) לשנת 2023, האוכלוסייה במדינת ישראל מנתה 9,842,000 נפש (למ"ס, 2024). האוכלוסייה היהודית המורחבת (או העברים)¹ מנתה 7,762,700 נפש, מתוכם 7,208,300 יהודים ו-554,400 נפש שעלו ארצה במסגרת חוק השבות ולא סווגו על פי דת. האוכלוסייה המוגדרת כערבית מנתה 2,079,300 נפש, בהם כ-1,783,840 מוסלמים ומתוכם כ-15 אלף טטרים (ברנובסקי, 2009), כ-5,000 צ'רקסים וכ-295,460 דרוזים וערבים נוצרים. נתוני הערבים הנוצרים כללו כ-12 אלף בני העדה האַרְמִית שמשרד הפנים הכיר בלאומיותם ב-2014 (חלול, 2015), וגם כ-6,000 ארמנים. הפער בין האוכלוסייה היהודית (4,616,100 נפש) לאוכלוסייה הערבית (1,037,700 נפש) ב-1996 היה

הכולל וגם מן השינויים בהיקף העלייה לישראל. שיעור הגידול השנתי של היהודים בשנים 2003-2013 היה קרוב מאוד לזה של העברים, אך משנת 2014 ועד 2019 הלך והתרחב פער משמעותי ביניהם. שיעור הגידול השנתי בקרב העברים נשאר בתקופה זו קבוע בממוצע של 1.87% לשנה, אך במקביל ירד שיעור הגידול של היהודים ב-13.3%, מ-1.88% בשנת 2014 ל-1.49% בשנת 2019.

בשנת 2022 עלו 74,414 עולים ושיעור הגידול של העברים היה בשנה זו 2.26% - גבוה ב-32.9% מהגידול השנתי של היהודים, ואף גבוה ב-10.2% מזה של הערבים. ההתפתחות המתוארת כאן מצביעה על מגמת הגידול של מספר העולים שנכללו בנתוני האוכלוסייה ללא סיווג לפי דת.

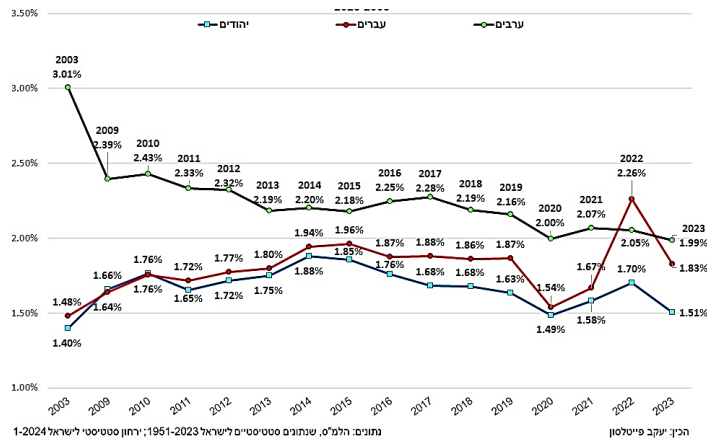
הילודה במדינת ישראל לפי קבוצות אוכלוסייה

בקרב היהודים

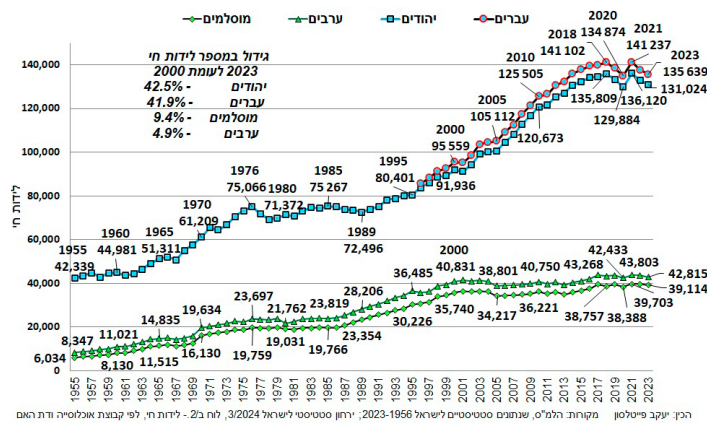
משנת 1955 עלה שיעור הילודה היהודית ב-77.3%, מ-42,339 לידות ל-75,066 לידות חי בשנת 1976. מאז ועד סוף שנות ה-80 התייצב מספר לידות החי בקרב היהודים ברמה ממוצעת של 73 אלף לידות חי לשנה. משנת 1990 ואילך עלה בהתמדה מספר הלידות בקרב העברים ובשנת 2021 הגיע לשיאו בכל הזמנים - 141,237 לידות, מתוכן 136,120 לידות של יהודים (למ"ס, 2024). נכון לשנת 2023 היו 135,639 לידות חי אצל העברים - שיעור נמוך ב-4.0% מזה של 2021 אך גבוה ב-41.9% מזה של שנת 2000. בקרב היהודים היו 131,024 לידות, שיעור נמוך ב-3.7% מזה של שנת 2021, אך גבוה ב-42.5% לעומת שנת 2000.

בעקבות המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר 2023 סביר להניח שתחול ירידה מסוימת נוספת בשיעור הילודה בקרב האוכלוסייה היהודית בשנת 2024. לאחר סיום הלחימה בפועל וחזרתם של רוב החיילים הביתה אפשר יהיה לצפות שהילודה היהודית תעלה שוב - תוצאה האופיינית לכל מלחמה. מלחמת העצמאות עלה שיעור הפרייה הכולל בקרב היהודים מ-3.43 ילדים לאישה בשנת 1949 ל-4.02 בשנת 1951. לאחר מכן החלה ירידה בפרייה הכולל אך המגמה התהפכה אחרי מלחמת ששת הימים (1967). פרופ' מרג'ורי הוניג הצביעה על הקשר בין הירידה בפעילות הכלכלית בזמן מלחמת ששת הימים בישראל לצניחה בפרייה וציינה כי כאשר הכסף והמשאבים דלים, שיעור הילודה יורד (Honig, 1974). אחרי המלחמה עלה שיעור הפרייה היהודי במשך שנים אחדות ואז ירד, אך אחרי

תרשים 3: גידול שנתי של אוכלוסיית מדינת ישראל לפי קבוצת אוכלוסייה (2003-2023)

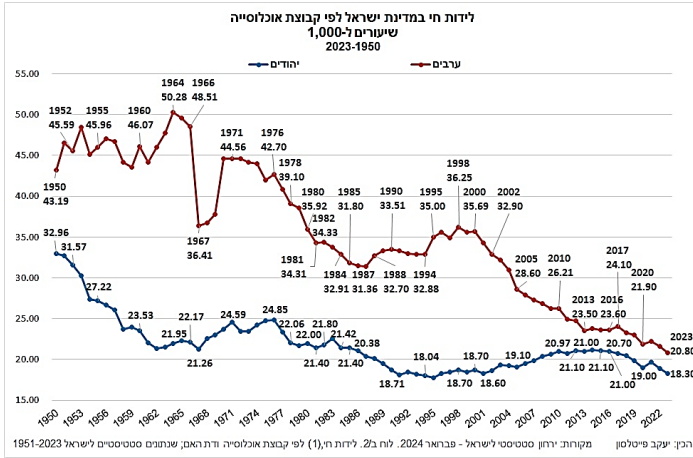
תרשים 4: לידות חי במדינת ישראל לפי קבוצת אוכלוסייה (1955-2023)

לאחר סיום הלחימה בפועל וחזרתם של רוב החיילים הביתה אפשר יהיה לצפות שהילודה היהודית תעלה שוב - תוצאה האופיינית לכל מלחמה.

כפי שנראה בהמשך, הירידה המתמדת בגידול השנתי של הערבים בישראל נובעת בעיקר מירידה בפרייה הכולל. האוכלוסייה היהודית גדלה ב-2023 ב-1.51%, ואילו ברוב השנים בין 2009 ל-2022 עמד הגידול השנתי שלה על ממוצע של כ-1.70% לשנה. בקרב האוכלוסייה העברית שיעור הגידול השנתי ב-2023 היה 1.83%, לעומת 1.48% בשנת 2003. ברוב השנים בין 2013 ל-2023 התייצב הגידול השנתי של העברים ברמה ממוצעת של 1.86%. התנודתיות בשיעורי הגידול השנתי בקרב העברים בכלל, והיהודים בפרט, נובעת גם משינויים בפרייה

תרשים 5: לידות חי במדינת ישראל לפי קבוצת אוכלוסייה (שיעורים ל-1,000, 1950-2023)

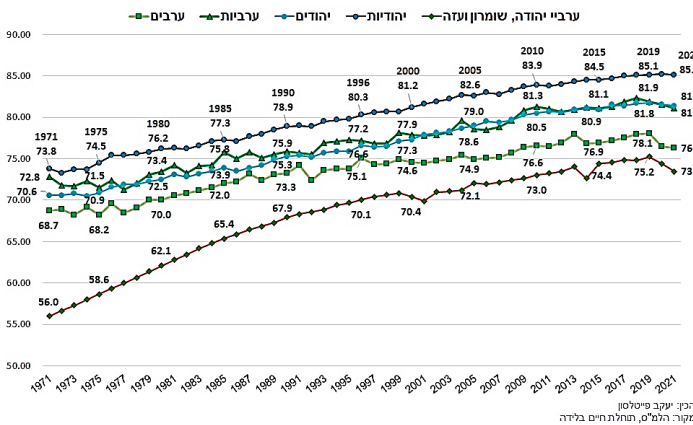

מלחמת יום הכיפורים (1973) הוא עלה שוב. מ-1975 עד מלחמת לבנון הראשונה (1982) ירד שיעור הפרייון, ואחרי המלחמה עלה שוב. כך צפוי להתרחש גם כעת. "לנוכח המלחמה המתחוללת בימים אלה בישראל, ייתכן שמגמת ירידה זו תקפא לשנים אחדות, בפרט בקרב היהודים, היות שילודה מוגברת היא תופעה נפוצה לאחר מלחמות" (וינבר, 2023, עמ' 10).

בקרב הערבים

משנות ה-50 ועד 1976 התרחש "בייבי בום" בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל. תרמו לכך שירותי הרפואה שהעניקה המדינה לכלל תושביה. מספר לידות חי אצל הערבים עלה ב-183.9%, מ-8,347 בשנת 1955 ל-23,697 בשנת 1976 (תרשים 4 לעיל). לאחר התייצבות מסוימת בשנים 1976-1985 שוב חלה עלייה, ובשנים 2001-2012 התייצבה רמה ממוצעת של 40,180 לידות חי בשנה.

תרשים 6: תוחלת החיים בלידה בארץ ישראל לפי קבוצות גיל (2021-1971)

משנת 2013 חזר מספר לידות חי אצל הערבים לעלות בהדרגה עד לשיא של 43,803 לידות בשנת 2021 (למ"ס, 2024). בשנת 2023 ירד המספר ל-42,815 לידות.

כפי שמוצג בתרשים 5, שיעור לידות חי לאלף נפש אצל הערבים בשנים 1952-1963 עמד על הממוצע של 46.4 לידות, ובשנת 1964 הגיע לשיאו - 50.28 לידות לאלף נפש. משנה זו הוא ירד בהתמדה עד 34.31 לידות בשנת 1981. בשנים 1984-1994 הוא התייצב ברמה הממוצעת של 32.65 לידות לאלף נפש, ובשנת 1987 הוא היה הנמוך ביותר בתקופה זו - 31.36 לידות.

תוחלת החיים והפרייון הכולל

"שני מנגנונים שולטים בגודל האוכלוסייה: תוחלת חיים בגילים שונים ושיעור הפרייון" (Marchetti, et al. 1996)

תוחלת החיים

על פי תרשים 6, בשנת 2021 הייתה תוחלת חיים של נשים יהודיות 85.1 שנים (לעומת 80.3 ב-1996), ושל גברים יהודים 81.4 שנים (לעומת 76.6 ב-1996). תוחלת החיים של נשים ערביות בישראל עמדה על 82.1 שנים (77.2 ב-1996) ושל גברים ערבים על 77.5 שנים (75.1 ב-1996) (למ"ס, ל"ת; למ"ס, 2023).

לפי נתוני הבנק העולמי עמדה תוחלת החיים של האוכלוסייה הערבית ביהודה ושומרון ובחבל עזה בשנת 1996 על 70.1 שנים ועלתה ל-73.5 שנים בשנת 2021 (World Bank, n.d.-b). בשנת 2022 היא הייתה 76.4

תופעה זו נוצרה בהשפעת כניסתן של בנות דור ה"בייבי בום" הערבי של שנות ה-60 לגיל הפוריות. בשנים 1995-2000 שוב עלה שיעור לידות חי לאלף נפש אצל הערביות ונע סביב 35.50 לידות. בשנת 1998 הוא הגיע לשיאו מאז שנת 1980 - 36.25 לידות, ב-93.8% גבוה מזה של היהודים - 18.70 לידות. שיעור לידות חי לאלף נפש בקרב הערבים בישראל החל לרדת ברציפות מתמדת משנת 2000 עד 2013 והתייצב ברמה ממוצעת של 23.61 לידות חי עד שנת 2016. משנת 2018 והלאה הוא שוב ירד ובשנת 2023 היה 20.80 לידות - ב-42.6% פחות מרמתו בשנת 1998, וגבוה ב-13.7% בלבד מזה של היהודים - 18.30 לידות לאלף נפש (למ"ס, 2024). שיעור היהודים בכלל לידות החי במדינת ישראל בשנת 2023 היה 73.42% גבוה ב-10.0% בהשוואה ל-2001. בקרב העברים הוא עלה ב-9.09% לעומת זאת, שיעור לידות החי של ערביי ישראל ירד ב-20.9% משנת 2001 עד 2023.

מספר הילדים הנולדים ביחס למספר הנשים בגיל הפרייון בשנה מסוימת. כאשר הפרייון הכולל הוא 2.1 ילדים לאישה, האוכלוסייה תשמור על גודלה הקיים גם בעתיד. אם הוא גבוה משיעור זה האוכלוסייה תגדל, ואם הוא נמוך האוכלוסייה תתחיל להצטמצם.

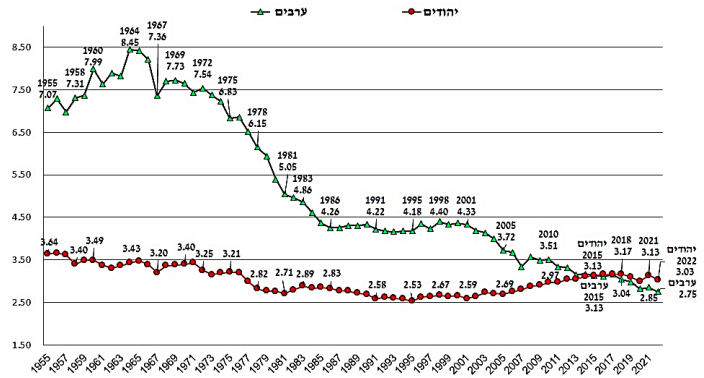
התופעה של ירידה בפרייון הכולל אופיינית לכל העמים בהתאם להתפתחות החברתית, הטכנולוגית והתרבותית של המדינה, והיא קשורה בייחוד לעלייה ברמת ההשכלה של האוכלוסייה ולמעבר למגורים בסביבה עירונית צפופה. תופעה זו הוגדרה כמעבר דמוגרפי, אשר בהדרגה עשוי להביא לכך שהילודה נעשית נמוכה יותר מהתמותה, ואז האוכלוסייה הולכת ומצטמצמת וממדיה הולכים ופוחתים עם הזמן.

שיא הפרייון הכולל בקרב ערביי ישראל היה בשנת 1964 - 8.45 ילדים לאישה, כמעט פי 2.5 יותר מ-3.43 ילדים לאישה בקרב היהודים (למ"ס, 1970). מאז החל הפרייון הכולל הערבי לרדת ובשנת 1994 עמד על 4.10 ילדים לאישה - נמוך ב-51.5% מרמתו בשנת 1964 (Fargues, 2000). הוא חזר ועלה ל-4.40 ילדים לאישה בשנת 1998 ואז שוב החל לרדת בהתמדה (ראו תרשים 8).

הפרייון הכולל של היהודים, אשר ירד ל-2.53 ילדים לאישה בשנת 1995 - הרמה הנמוכה ביותר בכל הזמנים - החל לעלות בהתמדה. הפרייון הכולל של יהודים וערבים בישראל בשנת 2015 היה 3.13 ילדים לאישה. משנת 2016 ואילך נעשה הפרייון של היהודים גבוה מזה של הערבים ובשנת 2018 הגיע ל-3.17 ילדים לאישה - הגבוה ביותר מאז שנת 1976. בשנת 2022 היה הפרייון הכולל של היהודים 3.03 ילדים לאישה - גבוה ב-10.2% מזה של הערבים (2.75 ילדים לאישה) ואף של המוסלמים (2.91 ילדים לאישה) (למ"ס, 2023). הפרייון הכולל מושפע מהיקף ההגירה כי הוא תלוי גם במספר הנשים בגיל הפוריות שעולות ארצה. בשנת 1991 עמד הפרייון הכולל של העולים מברית המועצות לשעבר על 1.31 ילדים לאישה - נמוך ב-51.5% מהפרייון הכולל של הצברים (ילידי הארץ) (למ"ס 1999). בשל כך ירד הפרייון הכולל של כלל היהודים מ-2.77 ילדים לאישה בשנת 1988 ל-2.53 ילדים לאישה בשנת 1995. תופעה זו חוזרת על עצמה עם כל גל עלייה משמעותי חדש. לכן חישובים שנעשים ביחס לכלל האוכלוסייה בישראל, ללא התחשבות בהשפעת התכונות הדמוגרפיות של העולים החדשים המתווספים לאוכלוסייה הגרעינית, יוצרים תמונה מוטעית כאשר מנסים לחזות את ההתפתחות גודל האוכלוסייה העתידית בישראל.

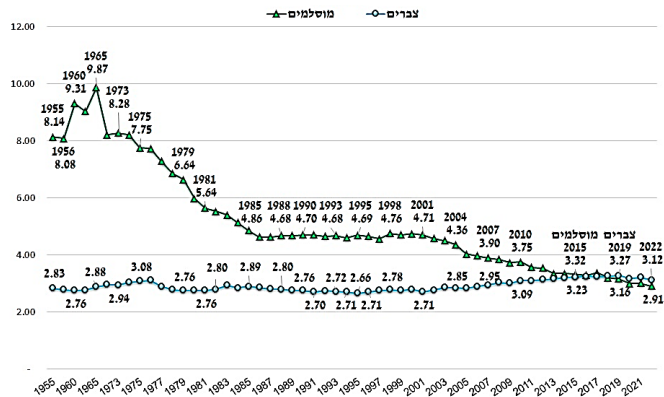
בינואר 2024 פורסם כי "בתקופת הקורונה חל גידול קל בשיעורי הפרייון בישראל, אך בשנת 2022 הם חזרו

תרשים 7: התפתחות הפרייון הכולל במדינת ישראל לפי קבוצת האוכלוסייה (1955-2022)

הבין יעקב פייטלסון מקור: הלמ"ס, שיעור פרייון כולל, לפי דת האם, 1949-2022. הודו: 06.02.18-01-2024. תוכנה טבעית - לידות חי (obs.gov.il) Philippe Fargues, Protracted National Conflict and Fertility Change: Palestinians and Israelis in the Twentieth Century, Population and Development Review, Vol. 26, No. 3 (Sep., 2000), pp. 441-482.

תרשים 8: הפרייון הכולל בישראל לפי קבוצת אוכלוסייה (1955-2022)

הבין יעקב פייטלסון מקור: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2020, לוח 2.42 שיעור פרייון, גל ממוצע של האם ויחס מינים בלידה, לידה והסתמכות בחברות האם והלמ"ס, לידות חי - מדידים עיקריים, 2002-2020.

בשנת 2022 היה הפרייון הכולל של היהודים 3.03 ילדים לאישה - גבוה ב-10.2% מזה של הערבים (2.75 ילדים לאישה) ואף מזה של המוסלמים (2.91 ילדים לאישה) (למ"ס, 2023).

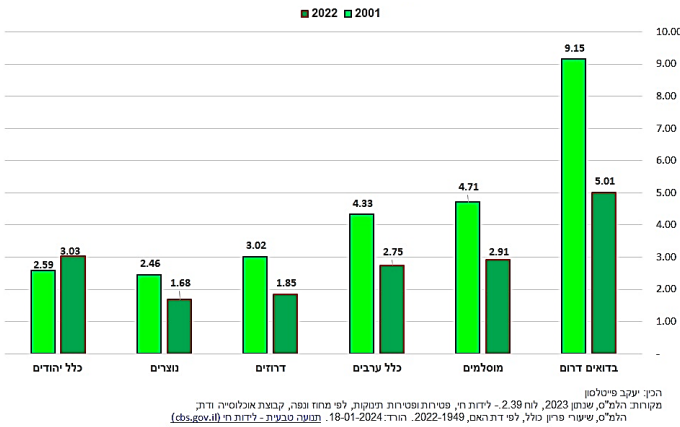
שנים ביהודה ושומרון ו-75.4 שנים ברצועת עזה (The World Factbook, n.d.-a).

בשנים 1971-2021 עלתה תוחלת החיים בקרב היהודים בכ-15.0% ובקרב הערבים בישראל בכ-11.0%. באותה תקופה חלה עלייה של 31.3% בקרב ערביי יהודה, שומרון וחבל עזה, וסביר להניח כי התפתחות זו נובעת מחשיפתם לשירותים הרפואיים הקיימים במדינת ישראל.

הפרייון הכולל

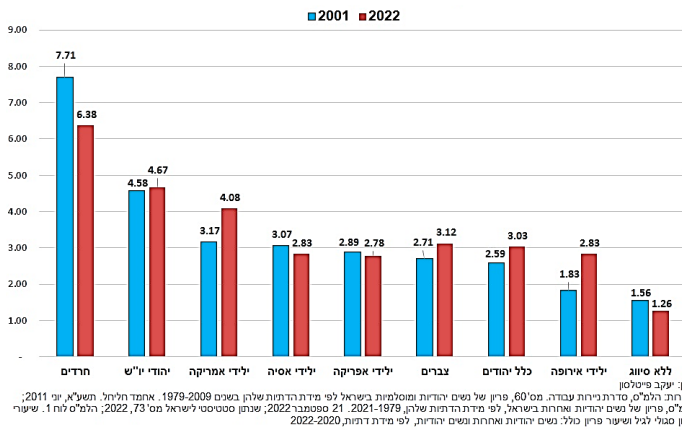
הפרייון הכולל מאפשר לתאר את ההתפתחות העתידית של האוכלוסייה ביחס למצב הקיים. הוא מחושב לפי

תרשים 9: הפריון הכולל לפי קבוצת אוכלוסייה

הכין: ענב פיילוסוף
מקורות: הלמ"ס, שנתון 2023, לוח 2-39. לידות חי, פטירת ופטירת תושבות, לפי מחוז וזר, קבוצת אוכלוסייה ודת.
הלמ"ס, שיעור פרוץ סליל, לפי דת, 1949-2022, הוד: 18-01-2024. <https://www.cbs.gov.il> (תבנית טבעית - לידות חי).

תרשים 10: הפריון הכולל - יהודים, לפי קבוצת אוכלוסייה

הכין: ענב פיילוסוף
מקורות: הלמ"ס, סדרת יצירות עבודה, מס' 60, פרקן של נשים יהודיות ומוסלמיות בישראל לפי מידת הדתות שלהן בשנים 1979-2009, אוחזד חליחל, תשע"א, יוני 2011; הלמ"ס, פרקן של נשים יהודיות ואחרות בישראל, לפי מידת הדתות שלהן, 1979-2021, 21 ספטמבר 2022; שנתון סטטיסטי לישראל מס' 2022, 73 לח' 1. שיעור פרוץ סליל לגיל שיעור פרוץ סליל: נשים יהודיות ואחרות נשים יהודיות, לפי מידת דתות, 2020-2022.

לפי הדעה הרווחת בציבוריות הישראלית, הצמיחה בילודה היהודית בישראל נובעת מהפריון הגבוה בקרב החרדים. ואכן בשנים 1981-2001 עלה הפריון הכולל בקרב החרדים ב־37.2%, מ־5.62 ילדים לשיא של כל הזמנים - 7.71 ילדים לאישה (חליחל, 2011) (ראו תרשים 11 להלן).

הגידול המשמעותי כל כך בא בעקבות רפורמת המיסוי של ועדת בן-שחר, שאישרה ממשלת רבין בשנת 1975. רפורמה זו "שינתה את השיטה בנוגע לילדים: במקום זיכוי ממס, עברו לשיטה של קצבאות ילדים, תוך כדי הגדלתן" (לן, 2008).

בסקירה שנתית של קבוצות מיקוד בתחום הסוציולוגיה נאמר כי "רפורמת המס הגדולה של 1975 הכפילה פי ארבעה את הקצבאות שניתנו עד 1969, כאשר כל ילד מהרביעי ומעלה קיבל סכום נדיב" (Focus Anthro, 2007, p. 40). נוצר מצב שבו ככל שמספר הילדים עולה, כך פוחת הצורך של ההורים לצאת לעבודה כדי לפרנס את המשפחה.

למגמת הירידה שהחלה ב־2018. הירידה בפריון ניכרת בקרב יהודים, ערבים ואחרים, אך רמת הפריון בקרב האוכלוסיות הדתיות הגדולות ביותר - יהודים ומוסלמים - נותרה גבוהה יחסית" (מרכז טאוב, 2024).

מגמת הירידה בפריון הכולל בקרב האוכלוסיות הדתיות הגדולות לא החלה בשנת 2018, והגידול בפריון הכולל היהודי בתקופת הקורונה נבע מהתנאים הדמוגרפיים שהיו לפני פרוץ המגפה. נתוני ארבע השנים האחרונות אינם מהווים בסיס להסקת מסקנות לטווח הארוך, בפרט כאשר המגמות בקרב היהודים שונות מאוד מאלה של האוכלוסייה הלא-יהודית.

נשווה לדוגמה את התפתחות הפריון הכולל של שתי קבוצות אוכלוסייה שעליהן מאזן ההגירה משפיע פחות: המוסלמים הישראלים והצברים, אשר מהווים 79.7% מכלל היהודים במדינת ישראל (למ"ס, 2023). כפי שניתן לראות בתרשים 8 לעיל, הפריון הכולל של המוסלמים הישראלים עד שנת 2017 היה גבוה מזה של הצברים. בשנים 1978-2005 התאפיין הפריון הכולל של הצברים ביציבות מתמשכת ורציפה ונע סביב 2.78 ילדים לאישה. בשנת 2018, בפעם ראשונה בתולדות מדינת ישראל, הפריון הכולל של הצברים עלה על זה של המוסלמים והמשיך להיות גבוה יותר. בשנת 2022 היה הפריון הכולל של הצברים 3.12 ילדים לאישה - גבוה ב־7.2% מזה של המוסלמים (2.91 ילדים לאישה).

כפי שניתן לראות בתרשים 9, הפריון הכולל בקרב כלל הערבים ירד בשנים 2001-2022 ב־36.5% - מ־4.33 ילדים לאישה ל־2.75, ובקרב המוסלמים ב־38.2% - מ־4.71 ילדים לאישה ל־2.91. הירידה הגדולה ביותר בפריון הכולל בשנים 2001-2022 (ב־45.2%) התרחשה בקרב הבדואים במחוז הדרום. בקרב הדרוזים הוא ירד ב־38.7% ובקרב הערבים הנוצרים ב־35.9%. לעומת זאת, בקרב היהודים עלה הפריון הכולל בתקופה האמורה ב־17.0%.

הפריון של נשים יהודיות בישראל לפי יבשת המוצא ומידת הדתיות שלהן

העלייה הגבוהה ביותר בפריון הכולל בקרב קבוצות האוכלוסייה לפי יבשת המוצא בשנים 2001-2022 הייתה בקרב יוצאי אירופה - 54.6% - אשר בשנת 2022 מנו 11.8% מכלל האוכלוסייה היהודית. במקביל עלה הפריון הכולל בקרב יוצאי יבשת אמריקה ב־28.7%. אך ירד ב־7.8% בקרב יוצאי אסיה וב־3.8% בקרב יוצאי אפריקה (למ"ס, 2022).

בעקבות הגידול שחל בשנים האחרונות במספר העולים שלא סווגו לפי דת, ירד הפריון הכולל בקבוצת אוכלוסייה זו ב־19.2%.

המאיצים לשינוי היה הקיצוץ החד בקצבאות הילדים” (רבהון ומלאך, 2008).

מסקנה דומה פורסמה בסקירה של קבוצת מיקוד בתחום הסוציולוגיה: “חקיקה שהנהיג שר האוצר בנימין נתניהו ב־2003 קיצצה את ההטבות למשפחות גדולות והשוותה את התשלומים לכל הילדים, ללא קשר לסדר הלידה” (Focus Anthro 2007, p. 40).

בדצמבר 2009 פורסמו מסקנות מחקר שנערך בבנק ישראל: “מהמחקר עולה כי ביטול מלא של קצבאות הילדים היה מוביל לירידה בפריון הכולל של נשים חרדיות ושל בדואיות בדרום” (ויילר-פולק, 2009). תקציב תשלומי קצבאות הילדים עמד בשנת 2000 על 8.1 מיליארד ש, ובשנת 2008 ירד ב־37% ל־5.1 מיליארד ש.

לדברי ד”ר גלעד מלאך קיימת סיבה נוספת לירידה בילודה החרדית, והיא התופעה של דחיית מועד הנישואים: “בנות מחליטות ללמוד לקראת תואר ובכך דוחות את הנישואים, מה שמשפיע על גודל המשפחה [...] לפי התחזיות, שיעור הפריון של העדה החרדית, שירד מ־7.5 ילדים לאישה ל־6.9 בין 2003 ל־2014, צפוי להמשיך לרדת ולהגיע ל־5.5 ילדים לאישה ב־2025 עד 2029” (Kasnett, 2018).

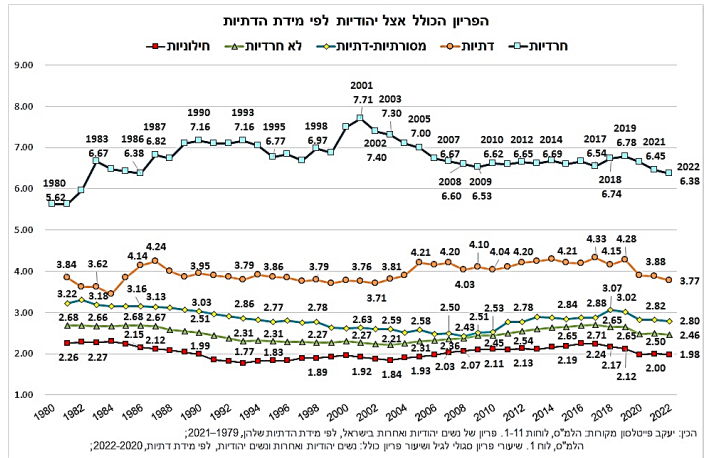
בעקבות קיצוץ הקצבאות חדלו ילדים להיות מקור הכנסה משמעותי למשפחה, בייחוד בקרב החרדים והערבים בישראל. בשל כך “חל מהפך דמוגרפי בקרב הבדואים לאחר צמצום קצבאות הילדים בנובמבר 2002” (ביסטרוב וסופר, 2007, עמ’ 69).

ואכן הפריון הכולל של החרדים ירד ב־11.7% – מ־7.22 ילדים לאישה בשנת 2003 ל־6.38 בשנת 2022. למרות זאת הפריון הכולל בקרב כלל היהודים עלה בכ־11.0% – מ־2.73 ילדים לאישה ב־2003 ל־3.03 בשנת 2022 (למ”ס 2023ב).

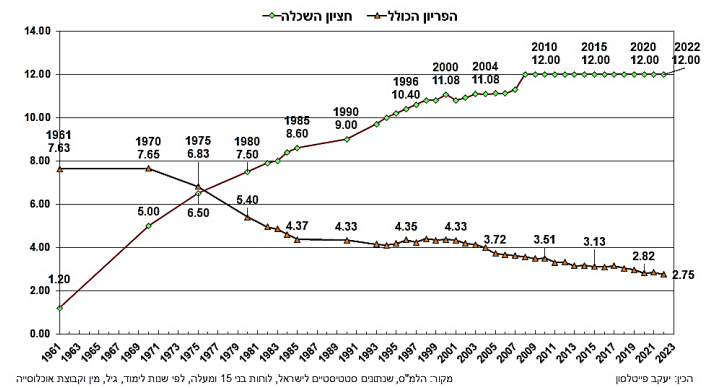
להבדיל מהירידה בפריון הכולל אצל החרדים, בכל קבוצות האוכלוסייה היהודיות הלא־חרדיות הייתה דווקא עלייה בפריון הכולל. הפריון הכולל של הדתיות עלה והתייצב על ממוצע של 4.18 ילדים לאישה בשנים 2005–2019 – גבוה ב־11.2% ביחס לשנת 2001. ואולם בשנים 2019–2022 הוא החל לרדת ובשנת 2022 חזר לרמה של 2001.

בקרב נשים דתיות מסורתיות היה הפריון הכולל בשנת 2018 גבוה ב־16.73% לעומת שנת 2001 (למ”ס, 2023ב). בשנים 2019–2022 הוא ירד ב־8.79%, אך עדיין היה גבוה ב־6.46% לעומת שנת 2001. הפריון הכולל של הלא־חרדיות בשנת 2017 היה גבוה ב־19.38% ביחס לרמתו בשנת 2001. אצל החילוניות הוא היה גבוה ב־16.66% לעומת שנת 2001. בשנת 2022 היה הפריון

תרשים 11: הפריון הכולל אצל יהודיות לפי מידת הדתיות

תרשים 12: השפעת ההשכלה (חציון שנות לימוד) על הפריון הכולל אצל ערבים, אזרחי ישראל (1961–2022)

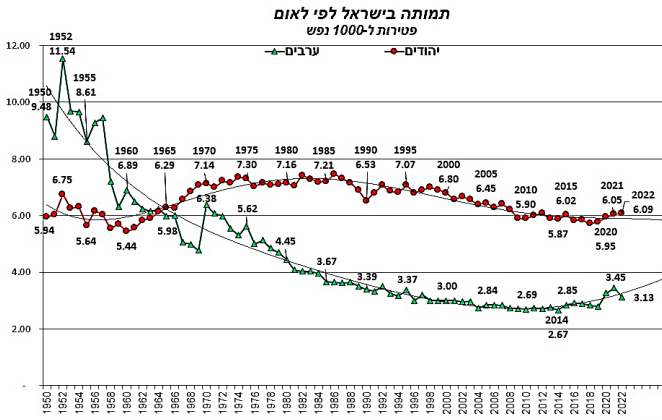

לפי מחקר של בנק ישראל משנת 2009, הירידה בילודה בשנים 2004–2007 נבעה בעיקר מן הקיצוץ בקצבאות הילדים:

בשנים 2002–2003 חלה תפנית במדיניות הרווחה וקצבאות הילדים קוצצו ללא היכר. תחילה הוקפא עדכון הקצבאות ולאחר מכן הן הופחתו בשיעור של 15 אחוזים. השינוי המשמעותי ביותר במבנה קצבאות הילדים התרחש במסגרת התוכנית להבראת המשק מיוני 2003 (טולידנו ועמיתיה, 2009, עמ’ 9).

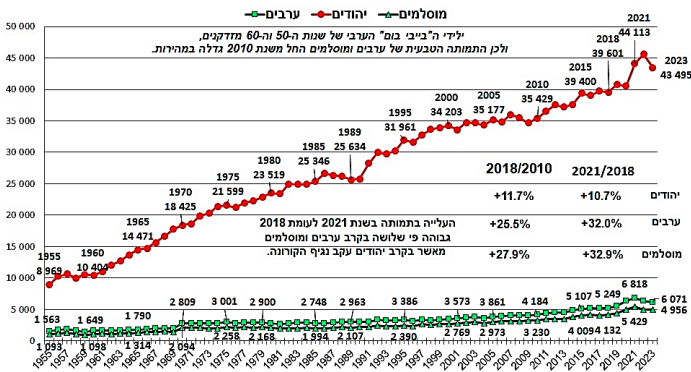
על פי תרשימים 12 ו־13, הפריון הכולל בקרב החרדים בשנת 2009 היה נמוך ב־8.9% מרמתו בשנת 2001, התייצב ברמה הממוצעת של 6.64 ילדים לאישה עד 2020, ירד ל־6.38 ילדים לאישה בשנת 2022 והיה נמוך ב־17.25% מרמתו בשנת 2001. נראה כי הסיבות לירידה בשיעור הפריון החרדי “קשורות לשינויים חברתיים, תרבותיים וכלכליים שעוברת החברה החרדית [...] אחד

תרשים 13: התמותה בישראל לפי לאום (פטירות ל-1,000 נפש)

הכין: יעקב פייטלסון. מקור: הלמ"ס, שנתונים סטטיסטיים לישראל, נתוני נישואין, גירושין, ילודה, תמותה, רכיבי טבעי, תמותה התסקינות ולידות מת ירוחן סטטיסטי לישראל, 12/2023, לוח ג2. פטירות לפי קבוצת אוכלוסייה ודת

תרשים 14: התמותה בישראל לפי קבוצת אוכלוסייה (1955-2023)

הכין: יעקב פייטלסון. מקור: הלמ"ס, שנתונים סטטיסטיים לישראל, נתוני נישואין, גירושין, ילודה, תמותה, רכיבי טבעי, תמותה התסקינות ולידות מת ירוחן סטטיסטי לישראל, 12/2023, לוח ג2. פטירות לפי קבוצת אוכלוסייה ודת

הירידה בתמותה הערבית נמשכה תוך האטה מסוימת עד שהגיעה לשיעור הנמוך ביותר – 2.67 פטירות לאלף נפש בשנת 2014 (למ"ס, 2023ג). בשנת 2015 החל שיעור הפטירות בקרב ערביי ישראל לעלות ובשנת 2021 הגיע ל-3.45 לאלף נפש – הגבוה ביותר מזה שלושים שנה. בשנת 2022 היה השיעור 3.13 פטירות לאלף נפש – גבוה ב-17.2% מרמתו בשנת 2014. ההזדקנות של דור ה"בייבי בום" הערבי של שנות ה-50 וה-60 יוצרת גל של פטירות. יחד עם המשך הירידה בילודה והואצה הירידה בריבוי הטבעי של הערבים (Petreanu, 1988). כפי שניתן לראות בתרשים 14, בשנים 2000-2023 עלה מספר הפטירות בקרב הערבים בישראל ב-69.9% מ-3,573 ל-6,071, ובקרב המוסלמים ב-79.0% מ-2,769 ל-4,956. בקרב היהודים עלה המספר ב-27.2% בלבד – מ-34,203 ל-43,495 פטירות. בשנת 1989 עמד שיעור הפטירות בקרב הערבים על 10.4% מכלל הפטירות בישראל, ועלה ל-12.3%

הכולל בקרב הלא-חרדיות נמוך ב-9.23% לעומת שנת 2017, ובקרב החילוניות היה נמוך ב-11.61%. גלי העלייה ממדינות ברית המועצות לשעבר השפיעו על שיעור הפריון הכולל בישראל ובייחוד בקרב החילוניות, אשר ירד בשנים 1984-1993 ב-23.0%. הדבר נובע משיעור הפריון הכולל הנמוך שהיה ועודנו קיים במדינות המוצא בכלל, ובקרב הקהילות היהודיות המקומיות בפרט. הפריון הכולל ברוסיה בשנת 2023 היה 1.60 ילדים לאישה, בבלרוס 1.40 ובאוקראינה 1.30 (World Population Review, 2023).

בשנים 2016-2022 שוב ירד הפריון הכולל בקרב החילוניות ב-11.6%, אך עדיין היה גבוה ב-11.86% מרמתו בשנת 1993 (למ"ס, 2023). עם זאת, השתלבותם של העולים בחברה הישראלית השפיעה על שיעור הפריון שלהם והוא עלה ב-58.0% מ-1.31 ילדים לאישה ב-1991 ל-2.07 ב-2014 (למ"ס, 2016). כפי שציינתי בנייר עמדה בשנת 2008, גורם נוסף שתרם לירידה בפריון הכולל באוכלוסייה הערבית היה השכלת נשים (פייטלסון, 2008). ציטטתי דוח של האו"ם שבו נאמר כי "ככל שאישה משכילה יותר כך פוחת מספר הילדים שיוולדו לה" (UNFPA, 1999). לאחרונה פורסם כי "מחקר הלמ"ס מצא שככל שהשכלת הנשים הבדואיות גבוהה יותר – כך יורד שיעור הילודה אצלן" (קשתי, 2021).

בשנת 1961 היה חציון ההשכלה בקרב ערביי ישראל 1.2 שנות לימוד והפריון הכולל היה 9.31 ילדים לאישה. בשנת 2005 עלה חציון ההשכלה עלה ל-11 שנות לימוד והפריון הכולל ירד ל-3.72 ילדים לאישה. בתחזית משנת 2007 הערכתי כי המשך השיפור בהשכלת הנשים הערביות יוצר מגמת התקרבות של חציון ההשכלה לרמתו אצל היהודיות (חציון 12.8), ובהתאם לכך תימשך הירידה בפריון הכולל של הערביות עד לרמה שהייתה אז אצל היהודיות – 2.75 ילדים לאישה. כפי שניתן לראות בתרשים 12, תחזיתי התממשה: החל משנת 2008 חציון ההשכלה של הערבים הוא 12 שנות לימוד, והפריון הכולל שלהם היה 2.75 ילדים לאישה בשנת 2022.

התמותה לפי קבוצת אוכלוסייה ולאום והשכלות ה"בייבי בום" הערבי

בתרשים 13 ניתן לראות שהתמותה בקרב ערביי ישראל התאפיינה במגמת ירידה מואצת בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20, ובכך היא תרמה להיווצרות הפיצוץ הדמוגרפי הערבי. שיעורה ירד בכ-50%, מ-11.54 פטירות לאלף נפש בשנת 1952 לפחות משש פטירות לאלף נפש לקראת סוף שנות ה-60.

מנתוני הלמ"ס לסוף 1996. גידול כזה של האוכלוסייה תוך שנה אחת בלבד לא יכול היה להתקיים ללא משבר הומניטרי חריף ביותר, בפרט כאשר מדובר באזור דל מבחינת יכולת כלכלית ומנהלית.

כפי שציין פרופ' מקארתי, "המפקד שנערך על ידי הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה [למס"פ] היה בחלקו ספירה דה יורה [...] נכללו בו 325,253 מהגרים שלא היו תושבים" (McCarthy, 2001). דבר זה נוגד את הנורמות של האו"ם, שלפיהן מי שלא גר במדינתו יותר משנה אחת לא נכלל במרשם האוכלוסין שלה. הלמס"פ כלל בנתוני האוכלוסייה ביהודה ושומרון גם 193 אלף תושבים ערבים במזרח ירושלים. (למ"ס, 1998). הרשות הפלסטינית כללה ברישומיה גם כ-130 אלף ערבים שבשנים 1994–2002 קיבלו מעמד של תושב קבע בישראל במסגרת תוכנית לאיחוד משפחות בעקבות נישואין עם תושבי קבע בישראל (רוטמן, 2021). אם נחסיר מתוצאות המפקד של הלמס"פ את מספר המהגרים, את תושבי מזרח ירושלים וגם את הערבים בעלי מעמד תושבי קבע במדינת ישראל נראה כי בשנת 1997 מנתה האוכלוסייה ביהודה ושומרון ובחבל עזה 2,247,430 נפש – ב־135,800 נפש או ב־6.5% יותר מהמספר שפרסם למ"ס נכון לסוף שנת 1996.

למעשה הנתונים הדמוגרפיים הפכו לכלי נשק במלחמה הפסיכולוגית של הערבים נגד מדינת ישראל. בעיתון ניו יורק טיימס צוטטו דבריו של ד"ר חסן אבו ליבדה, מנהל הלמס"פ דאז, בהקשר למפקד אוכלוסין הראשון שלהם: "לדעתי, זה חשוב לא פחות מאשר האינתיפאדה. זאת האינתיפאדה האזרחית" (Greenberg, 1997).

במאמרי 'הדמוגרפיה – איום או בעיה?' ציטטתי דברים מדוח מס' 5 של 'שלום עכשיו' משנת 1992, שם נאמר כי "המספר הכללי של פלסטינים תושבי השטחים בתחילת 1992 הוא כ־1,960,000, מהם 1,200,000 בגדה ו־760,000 ברצועת עזה. כ־260 אלף נמצאים בחו"ל. ביחד עם תושבי ירושלים המזרחית היו בתחילת 1992 כ־2.1 מיליון פלסטינים תחת שלטון ישראל, כולל מי שנמצאים בחו"ל".

בהתייחס לכך כתבת:

לפי נתוני הלמ"ס בתחילת 1992 ביהודה ושומרון גרו 1,006,200 נפש, ב־193,800 פחות מזה המובא על ידי "שלום עכשיו". בחבל עזה על פי הלמ"ס גרו 676,000 נפש, ב־94,000 פחות מנתוני "שלום עכשיו". מכאן משתמע כי "שלום עכשיו" הוסיפו למספר התושבים הגרים בפועל בתחילת 1992

בשנת 2023. מגמה זו תגבר במשך הזמן והדבר ישפיע גם על הירידה בריבוי הטבעי של הערבים וגם על הירידה בשיעורם בכלל האוכלוסייה בישראל.

מגמה דומה מתפתחת באיחור של כעשרים שנה גם בקרב ערביי יהודה, שומרון וחבל עזה. יחד עם ההגירה המתמדת של הצעירים הערבים ועם הירידה הנמשכת בילודה, היא עשויה להביא לכך שהחל ממחצית שנות ה־30 של המאה ה־21 שיעור הערבים בכלל האוכלוסייה בארץ ישראל ירד.

האוכלוסייה הערבית ביהודה, שומרון וחבל עזה

"היו שהעריכו את האוכלוסייה הפלסטינית בהערכת יתר או המעיטו בה, בהתאם לכוונות הפוליטיות של המעריכים. יש לזכור את כל הנקודות הללו כאשר מוצגים נתונים סטטיסטיים כלשהם על פלסטינים, כולל אלה המוצגים כאן. כל הנתונים על האוכלוסייה הפלסטינית הם הערכות בלבד" (McCarthy, 2001).

לפי נתוני מפקד הלמ"ס משנת 1967 מנתה האוכלוסייה ביהודה ושומרון 585,900 נפש ובחבל עזה 380,800 נפש – סך הכול 966,700 נפש. לפי אומדני האוכלוסייה הסופיים של הלמ"ס לשנת 1996 התגוררו ביהודה ושומרון 1,238,000 תושבים ערבים ובחבל עזה 873,600 – סך הכול 2,111,600 תושבים (פייטלסון, 2003).

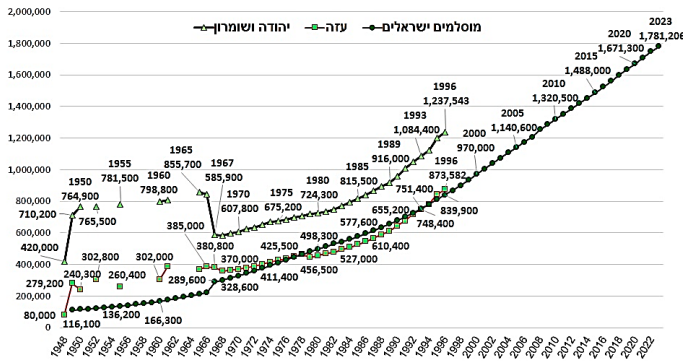
לפיכך האוכלוסייה הערבית ביהודה ושומרון גדלה בשנים 1967–1996 ב־111.2%, או בממוצע הגיאומטרי השנתי 2.61% לשנה, ובחבל עזה ב־129.4%, או 2.80% לשנה. אילו היו שיעורי הגידול השנתי הללו נכונים גם בשנת 1997, אזי האוכלוסייה הערבית ביהודה ושומרון הייתה מונה 1,269,843 נפש ובחבל עזה 898,069 נפש – סך הכול 2,167,911 תושבים.

לפי תוצאות מפקד האוכלוסין הפלסטיני משנת 1997 מנתה האוכלוסייה הערבית ביהודה ושומרון וחבל

משתמע כי "שלום עכשיו" הוסיפו למספר התושבים הגרים בפועל בתחילת 1992 ביהודה, שומרון וחבל עזה עוד 547,800 "נפשות מתות".

עזה 2,895,683 נפש (PCBS, 1998). מתוך זה ביהודה ושומרון היו 1,873,476 תושבים – מספר גבוה ב־635,476 נפש או ב־48.6% מהנתון של הלמ"ס לסוף שנת 1996. בחבל עזה היו 1,022,207 תושבים, ב־148,607 נפש או ב־17.0% יותר לעומת הנתון של הלמ"ס. אם כך, נתוני המפקד הפלסטיני של 1997 היו גבוהים ב־784,083 נפש

תרשים 15: אוכלוסיית ארץ ישראל (1948-2023)

הכין: יעקב פייטלסון
 מקורות: הלמס, ריחן סטטיסטי דצמבר 2023 לח' ב'. לוחות ח' (1) לפי קבוצת אוכלוסייה ודת האם; לח' ג'. פטירות לפי קבוצת אוכלוסייה ודת; הדעה לתקופות 'ישראל, ח' ו' בתחת, ומספר 27 בתי, 2023, 2022, 2021, 2020, 2019, 2018, 2017, 2016, 2015, 2014, 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008, 2007, 2006, 2005, 2004, 2003, 2002, 2001, 2000, 1999, 1998, 1997, 1996, 1995, 1994, 1993, 1992, 1991, 1990, 1989, 1988, 1987, 1986, 1985, 1984, 1983, 1982, 1981, 1980, 1979, 1978, 1977, 1976, 1975, 1974, 1973, 1972, 1971, 1970, 1969, 1968, 1967, 1966, 1965, 1964, 1963, 1962, 1961, 1960, 1959, 1958, 1957, 1956, 1955, 1954, 1953, 1952, 1951, 1950, 1949, 1948, 1947, 1946, 1945, 1944, 1943, 1942, 1941, 1940, 1939, 1938, 1937, 1936, 1935, 1934, 1933, 1932, 1931, 1930, 1929, 1928, 1927, 1926, 1925, 1924, 1923, 1922, 1921, 1920, 1919, 1918, 1917, 1916, 1915, 1914, 1913, 1912, 1911, 1910, 1909, 1908, 1907, 1906, 1905, 1904, 1903, 1902, 1901, 1900, 1899, 1898, 1897, 1896, 1895, 1894, 1893, 1892, 1891, 1890, 1889, 1888, 1887, 1886, 1885, 1884, 1883, 1882, 1881, 1880, 1879, 1878, 1877, 1876, 1875, 1874, 1873, 1872, 1871, 1870, 1869, 1868, 1867, 1866, 1865, 1864, 1863, 1862, 1861, 1860, 1859, 1858, 1857, 1856, 1855, 1854, 1853, 1852, 1851, 1850, 1849, 1848, 1847, 1846, 1845, 1844, 1843, 1842, 1841, 1840, 1839, 1838, 1837, 1836, 1835, 1834, 1833, 1832, 1831, 1830, 1829, 1828, 1827, 1826, 1825, 1824, 1823, 1822, 1821, 1820, 1819, 1818, 1817, 1816, 1815, 1814, 1813, 1812, 1811, 1810, 1809, 1808, 1807, 1806, 1805, 1804, 1803, 1802, 1801, 1800, 1799, 1798, 1797, 1796, 1795, 1794, 1793, 1792, 1791, 1790, 1789, 1788, 1787, 1786, 1785, 1784, 1783, 1782, 1781, 1780, 1779, 1778, 1777, 1776, 1775, 1774, 1773, 1772, 1771, 1770, 1769, 1768, 1767, 1766, 1765, 1764, 1763, 1762, 1761, 1760, 1759, 1758, 1757, 1756, 1755, 1754, 1753, 1752, 1751, 1750, 1749, 1748, 1747, 1746, 1745, 1744, 1743, 1742, 1741, 1740, 1739, 1738, 1737, 1736, 1735, 1734, 1733, 1732, 1731, 1730, 1729, 1728, 1727, 1726, 1725, 1724, 1723, 1722, 1721, 1720, 1719, 1718, 1717, 1716, 1715, 1714, 1713, 1712, 1711, 1710, 1709, 1708, 1707, 1706, 1705, 1704, 1703, 1702, 1701, 1700, 1699, 1698, 1697, 1696, 1695, 1694, 1693, 1692, 1691, 1690, 1689, 1688, 1687, 1686, 1685, 1684, 1683, 1682, 1681, 1680, 1679, 1678, 1677, 1676, 1675, 1674, 1673, 1672, 1671, 1670, 1669, 1668, 1667, 1666, 1665, 1664, 1663, 1662, 1661, 1660, 1659, 1658, 1657, 1656, 1655, 1654, 1653, 1652, 1651, 1650, 1649, 1648, 1647, 1646, 1645, 1644, 1643, 1642, 1641, 1640, 1639, 1638, 1637, 1636, 1635, 1634, 1633, 1632, 1631, 1630, 1629, 1628, 1627, 1626, 1625, 1624, 1623, 1622, 1621, 1620, 1619, 1618, 1617, 1616, 1615, 1614, 1613, 1612, 1611, 1610, 1609, 1608, 1607, 1606, 1605, 1604, 1603, 1602, 1601, 1600, 1599, 1598, 1597, 1596, 1595, 1594, 1593, 1592, 1591, 1590, 1589, 1588, 1587, 1586, 1585, 1584, 1583, 1582, 1581, 1580, 1579, 1578, 1577, 1576, 1575, 1574, 1573, 1572, 1571, 1570, 1569, 1568, 1567, 1566, 1565, 1564, 1563, 1562, 1561, 1560, 1559, 1558, 1557, 1556, 1555, 1554, 1553, 1552, 1551, 1550, 1549, 1548, 1547, 1546, 1545, 1544, 1543, 1542, 1541, 1540, 1539, 1538, 1537, 1536, 1535, 1534, 1533, 1532, 1531, 1530, 1529, 1528, 1527, 1526, 1525, 1524, 1523, 1522, 1521, 1520, 1519, 1518, 1517, 1516, 1515, 1514, 1513, 1512, 1511, 1510, 1509, 1508, 1507, 1506, 1505, 1504, 1503, 1502, 1501, 1500, 1499, 1498, 1497, 1496, 1495, 1494, 1493, 1492, 1491, 1490, 1489, 1488, 1487, 1486, 1485, 1484, 1483, 1482, 1481, 1480, 1479, 1478, 1477, 1476, 1475, 1474, 1473, 1472, 1471, 1470, 1469, 1468, 1467, 1466, 1465, 1464, 1463, 1462, 1461, 1460, 1459, 1458, 1457, 1456, 1455, 1454, 1453, 1452, 1451, 1450, 1449, 1448, 1447, 1446, 1445, 1444, 1443, 1442, 1441, 1440, 1439, 1438, 1437, 1436, 1435, 1434, 1433, 1432, 1431, 1430, 1429, 1428, 1427, 1426, 1425, 1424, 1423, 1422, 1421, 1420, 1419, 1418, 1417, 1416, 1415, 1414, 1413, 1412, 1411, 1410, 1409, 1408, 1407, 1406, 1405, 1404, 1403, 1402, 1401, 1400, 1399, 1398, 1397, 1396, 1395, 1394, 1393, 1392, 1391, 1390, 1389, 1388, 1387, 1386, 1385, 1384, 1383, 1382, 1381, 1380, 1379, 1378, 1377, 1376, 1375, 1374, 1373, 1372, 1371, 1370, 1369, 1368, 1367, 1366, 1365, 1364, 1363, 1362, 1361, 1360, 1359, 1358, 1357, 1356, 1355, 1354, 1353, 1352, 1351, 1350, 1349, 1348, 1347, 1346, 1345, 1344, 1343, 1342, 1341, 1340, 1339, 1338, 1337, 1336, 1335, 1334, 1333, 1332, 1331, 1330, 1329, 1328, 1327, 1326, 1325, 1324, 1323, 1322, 1321, 1320, 1319, 1318, 1317, 1316, 1315, 1314, 1313, 1312, 1311, 1310, 1309, 1308, 1307, 1306, 1305, 1304, 1303, 1302, 1301, 1300, 1299, 1298, 1297, 1296, 1295, 1294, 1293, 1292, 1291, 1290, 1289, 1288, 1287, 1286, 1285, 1284, 1283, 1282, 1281, 1280, 1279, 1278, 1277, 1276, 1275, 1274, 1273, 1272, 1271, 1270, 1269, 1268, 1267, 1266, 1265, 1264, 1263, 1262, 1261, 1260, 1259, 1258, 1257, 1256, 1255, 1254, 1253, 1252, 1251, 1250, 1249, 1248, 1247, 1246, 1245, 1244, 1243, 1242, 1241, 1240, 1239, 1238, 1237, 1236, 1235, 1234, 1233, 1232, 1231, 1230, 1229, 1228, 1227, 1226, 1225, 1224, 1223, 1222, 1221, 1220, 1219, 1218, 1217, 1216, 1215, 1214, 1213, 1212, 1211, 1210, 1209, 1208, 1207, 1206, 1205, 1204, 1203, 1202, 1201, 1200, 1199, 1198, 1197, 1196, 1195, 1194, 1193, 1192, 1191, 1190, 1189, 1188, 1187, 1186, 1185, 1184, 1183, 1182, 1181, 1180, 1179, 1178, 1177, 1176, 1175, 1174, 1173, 1172, 1171, 1170, 1169, 1168, 1167, 1166, 1165, 1164, 1163, 1162, 1161, 1160, 1159, 1158, 1157, 1156, 1155, 1154, 1153, 1152, 1151, 1150, 1149, 1148, 1147, 1146, 1145, 1144, 1143, 1142, 1141, 1140, 1139, 1138, 1137, 1136, 1135, 1134, 1133, 1132, 1131, 1130, 1129, 1128, 1127, 1126, 1125, 1124, 1123, 1122, 1121, 1120, 1119, 1118, 1117, 1116, 1115, 1114, 1113, 1112, 1111, 1110, 1109, 1108, 1107, 1106, 1105, 1104, 1103, 1102, 1101, 1100, 1099, 1098, 1097, 1096, 1095, 1094, 1093, 1092, 1091, 1090, 1089, 1088, 1087, 1086, 1085, 1084, 1083, 1082, 1081, 1080, 1079, 1078, 1077, 1076, 1075, 1074, 1073, 1072, 1071, 1070, 1069, 1068, 1067, 1066, 1065, 1064, 1063, 1062, 1061, 1060, 1059, 1058, 1057, 1056, 1055, 1054, 1053, 1052, 1051, 1050, 1049, 1048, 1047, 1046, 1045, 1044, 1043, 1042, 1041, 1040, 1039, 1038, 1037, 1036, 1035, 1034, 1033, 1032, 1031, 1030, 1029, 1028, 1027, 1026, 1025, 1024, 1023, 1022, 1021, 1020, 1019, 1018, 1017, 1016, 1015, 1014, 1013, 1012, 1011, 1010, 1009, 1008, 1007, 1006, 1005, 1004, 1003, 1002, 1001, 1000, 999, 998, 997, 996, 995, 994, 993, 992, 991, 990, 989, 988, 987, 986, 985, 984, 983, 982, 981, 980, 979, 978, 977, 976, 975, 974, 973, 972, 971, 970, 969, 968, 967, 966, 965, 964, 963, 962, 961, 960, 959, 958, 957, 956, 955, 954, 953, 952, 951, 950, 949, 948, 947, 946, 945, 944, 943, 942, 941, 940, 939, 938, 937, 936, 935, 934, 933, 932, 931, 930, 929, 928, 927, 926, 925, 924, 923, 922, 921, 920, 919, 918, 917, 916, 915, 914, 913, 912, 911, 910, 909, 908, 907, 906, 905, 904, 903, 902, 901, 900, 899, 898, 897, 896, 895, 894, 893, 892, 891, 890, 889, 888, 887, 886, 885, 884, 883, 882, 881, 880, 879, 878, 877, 876, 875, 874, 873, 872, 871, 870, 869, 868, 867, 866, 865, 864, 863, 862, 861, 860, 859, 858, 857, 856, 855, 854, 853, 852, 851, 850, 849, 848, 847, 846, 845, 844, 843, 842, 841, 840, 839, 838, 837, 836, 835, 834, 833, 832, 831, 830, 829, 828, 827, 826, 825, 824, 823, 822, 821, 820, 819, 818, 817, 816, 815, 814, 813, 812, 811, 810, 809, 808, 807, 806, 805, 804, 803, 802, 801, 800, 799, 798, 797, 796, 795, 794, 793, 792, 791, 790, 789, 788, 787, 786, 785, 784, 783, 782, 781, 780, 779, 778, 777, 776, 775, 774, 773, 772, 771, 770, 769, 768, 767, 766, 765, 764, 763, 762, 761, 760, 759, 758, 757, 756, 755, 754, 753, 752, 751, 750, 749, 748, 747, 746, 745, 744, 743, 742, 741, 740, 739, 738, 737, 736, 735, 734, 733, 732, 731, 730, 729, 728, 727, 726, 725, 724, 723, 722, 721, 720, 719, 718, 717, 716, 715, 714, 713, 712, 711, 710, 709, 708, 707, 706, 705, 704, 703, 702, 701, 700, 699, 698, 697, 696, 695, 694, 693, 692, 691, 690, 689, 688, 687, 686, 685, 684, 683, 682, 681, 680, 679, 678, 677, 676, 675, 674, 673, 672, 671, 670, 669, 668, 667, 666, 665, 664, 663, 662, 661, 660, 659, 658, 657, 656, 655, 654, 653, 652, 651, 650, 649, 648, 647, 646, 645, 644, 643, 642, 641, 640, 639, 638, 637, 636, 635, 634, 633, 632, 631, 630, 629, 628, 627, 626, 625, 624, 623, 622, 621, 620, 619, 618, 617, 616, 615, 614, 613, 612, 611, 610, 609, 608, 607, 606, 605, 604, 603, 602, 601, 600, 599, 598, 597, 596, 595, 594, 593, 592, 591, 590, 589, 588, 587, 586, 585, 584, 583, 582, 581, 580, 579, 578, 577, 576, 575, 574, 573, 572, 571, 570, 569, 568, 567, 566, 565, 564, 563, 562, 561, 560, 559, 558, 557, 556, 555, 554, 553, 552, 551, 550, 549, 548, 547, 546, 545, 544, 543, 542, 541, 540, 539, 538, 537, 536, 535, 534, 533, 532, 531, 530, 529, 528, 527, 526, 525, 524, 523, 522, 521, 520, 519, 518, 517, 516, 515, 514, 513, 512, 511, 510, 509, 508, 507, 506, 505, 504, 503, 502, 501, 500, 499, 498, 497, 496, 495, 494, 493, 492, 491, 490, 489, 488, 487, 486, 485, 484, 483, 482, 481, 480, 479, 478, 477, 476, 475, 474, 473, 472, 471, 470, 469, 468, 467, 466, 465, 464, 463, 462, 461, 460, 459, 458, 457, 456, 455, 454, 453, 452, 451, 450, 449, 448, 447, 446, 445, 444, 443, 442, 441, 440, 439, 438, 437, 436, 435, 434, 433, 432, 431, 430, 429, 428, 427, 426, 425, 424, 423, 422, 421, 420, 419, 418, 417, 416, 415, 414, 413, 412, 411, 410, 409, 408, 407, 406, 405, 404, 403, 402, 401, 400, 399, 398, 397, 396, 395, 394, 393, 392, 391, 390, 389, 388, 387, 386, 385, 384, 383, 382, 381, 380, 379, 378, 377, 376, 375, 374, 373, 372, 371, 370, 369, 368, 367, 366, 365, 364, 363, 362, 361, 360, 359, 358, 357, 356, 355, 354, 353, 352, 351, 350, 349, 348, 347, 346, 345, 344, 343, 342, 341, 340, 339, 338, 337, 336, 335, 334, 333, 332, 331, 330, 329, 328, 327, 326, 325, 324, 323, 322, 321, 320, 319, 318, 317, 316, 315, 314, 313, 312, 311, 310, 309, 308, 307, 306, 305, 304, 303, 302, 301, 300, 299, 298, 297, 296, 295, 294, 293, 292, 291, 290, 289, 288, 287, 286, 285, 284, 283, 282, 281, 280, 279, 278, 277, 276, 275, 274, 273, 272, 271, 270, 269, 268, 267, 266, 265, 264, 263, 262, 261, 260, 259, 258, 257, 256, 255, 254, 253, 252, 251, 250, 249, 248, 247, 246, 245, 244, 243, 242, 241, 240, 239, 238, 237, 236, 235, 234, 233, 232, 231, 230, 229, 228, 227, 226, 225, 224, 223, 222, 221, 220, 219, 218, 217, 216, 215, 214, 213, 212, 211, 210, 209, 208, 207, 206, 205, 204, 203, 202, 201, 200, 199, 198, 197, 196, 195, 194, 193, 192, 191, 190, 189, 188, 187, 186, 185, 184, 183, 182, 181, 180, 179, 178, 177, 176, 175, 174, 173, 172, 171, 170, 169, 168, 167, 166, 165, 164, 163, 162, 161, 160, 159, 158, 157, 156, 155, 154, 153, 152, 151, 150, 149, 148, 147, 146, 145, 144, 143, 142, 141, 140, 139, 138, 137, 136, 135, 134, 133, 132, 131, 130, 129, 128, 127, 126, 125, 124, 123, 122, 121, 120, 119, 118, 117, 116, 115, 114, 113, 112, 111, 110, 109, 108, 107, 106, 105, 104, 103, 102, 101, 100, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 91, 90, 89, 88, 87, 86, 85, 84, 83, 82, 81, 80, 79, 78, 77, 76, 75, 74, 73, 72, 71, 70, 69, 68, 67, 66, 65, 64, 63, 62, 61, 60, 59, 58, 57, 56, 55, 54, 53, 52, 51, 50, 49, 48, 47, 46, 45, 44, 43, 42, 41, 40, 39, 38, 37, 36, 35, 34, 33, 32, 31, 30, 29, 28, 27, 26, 25, 24, 23, 22, 21, 20, 19, 18, 17, 16, 15, 14, 13, 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0.

ביהודה, שומרון וחבל עזה עוד 547,800 "נפשות מתות" (פייטלסון, 2003, עמ' 4).

בכינוס במכון AEI בינואר 2005 הציג צוות אמריקאי-ישראלי למחקרים דמוגרפיים את עבודת המחקר 'פער המיליון: האוכלוסייה הערבית בגדה המערבית ובעזה'. הממצאים של הצוות תאמו את המסקנות שאליהן הגעתי בשנת 2003 (Zimmerman, et al., 2006). חגי סגל כתב במאמר בשנת 1987:

פייטלסון [...] שם לב לדבר מוזר מאוד: דווקא בתקופה של שיא העלייה מברית המועצות לשעבר הצליחו הפלשתינים לרשום שיא גדול יותר בהתרחבות אוכלוסייתם כאן. על פי חישוביהם שלהם ולפי נתוני האו"ם הם גדלו במרוצת שנות התשעים [...] פי שניים בתוך 10 שנים, ב־19 אחוז יותר משיעור הגידול של האוכלוסייה היהודית באותן שנים ברוכות עלייה. במושגים של ריבוי טבעי מדובר ב־7 אחוז לשנה, שיעור בדיוני לכל הדעות.

עוד אמרתי לסגל כי נתוני הפלסטינים כוללים לא רק את המהגרים ערבים שעזבו את יהודה, שומרון ועזה למשך שנה לפחות אלא גם כאלה שנפטרו, כדי להמשיך ליהנות מהסיוע שהגיע לנפטר מאונר"א בעודו בחייו. לפי תחזית שפרסם למ"ס בשנת 1986, בשנת 2002 אמורים היו לחיות ביהודה, שומרון ועזה 2.4 מיליון תושבים, לא כולל ירושלים. "האומדן המקובל בישראל היום לגביהם הוא, כאמור, שלושה מיליון נפש. פייטלסון תהה מאיפה צמחו פתאום עוד 600 אלף פלשתינים?" (סגל, 1987). לפי מפקד האוכלוסין הפלסטיני שנערך ב־2007 התגוררו ביהודה ושומרון, כולל מזרח ירושלים, ובחבל עזה 3,761,126 תושבים - עלייה של 30% לעומת תוצאות המפקד משנת 1997 (אטינגר, 2008). מכאן שהגידול השנתי בחישוב הממוצע הגיאומטרי הוא 2.66

האזרחי כי "הפלסטינים כוללים במרשם האוכלוסין שלהם אנשים שמעולם לא התגוררו בגדה המערבית. המנהל האזרחי מאמין כי הרשות הפלסטינית מנפיקה דרכונים לילדים שנולדו בחו"ל להורים פלסטינים וסופרת אותם כאזרחים פלסטינים המתגוררים ברשות הפלסטינית" (Berger & Khoury, 2018).

למרות זאת, בישראל, בארצות הברית ובמדינות אחרות ממשיכים להסתמך על הנתונים של אונר"א ושל הרשות הפלסטינית גם בנוגע לקביעת היקף הסיוע למימון פעולות אונר"א והמוסדות של הרשות הפלסטינית.

לפי ההערכה של ה־CIA, בשנת 2023 חיו ביהודה ושומרון 3,050,021 תושבים, כולל הערבים תושבי מזרח ירושלים, ולפי הערכתם לשנת 2019 – 432,000 יהודים ביישובי יהודה ושומרון ו־227,100 יהודים תושבי מזרח ירושלים. (The World Factbook, n.d.-b).

אך לפי נתוני הלמ"ס מנתה האוכלוסייה היהודית בשנת 2022 כ־478,600 תושבים ביישובי יהודה ושומרון וכ־236,600 במזרח ירושלים. האוכלוסייה הערבית במזרח העיר מנתה כ־370,500 תושבים. (יניב, 2023, עמ' 15; למ"ס, 2023, לוח 2.16).

נחסיר מההערכה של CIA משנת 2023 את נתוני הלמ"ס של אוכלוסיית היישובים היהודיים ואת תושבי מזרח ירושלים, יהודים וערבים, הכלולים במרשם האוכלוסין של מדינת ישראל. נחסיר גם את 161,400 המהגרים הערבים, לפי נתוני הלמ"ס לשנים 1967–1994, את 231,666 המהגרים לפי נתוני המנהל האזרחי לשנים 1995–2007 ואת 184,065 המהגרים הערבים מיהודה ושומרון לפי נתוני הלמ"ס האמריקאי לשנים 2008–2022 (למ"ס 1997, לוח 27.1; US Census Bureau, n.d.). לפיכך בשנת 2022, מנתה האוכלוסייה הערבית

ביהודה ושומרון כ־1,757,690 נפש לכל היותר.

לפי הערכת ה־CIA משנת 2023 מנתה האוכלוסייה בחבל עזה 2,037,744 תושבים (The World Factbook, n.d.-a), אולם הנתונים הללו כוללים 317,118 נפש המתגוררים בחו"ל, מתוכם 109,900 מהגרים לפי נתוני הלמ"ס בשנים 1967–1993, וכן 108,582 מהגרים לפי נתוני המנהל האזרחי לשנים 1994–2007, ו־98,636 מהגרים לפי נתוני הלמ"ס האמריקאי לשנים 2008–2022. אם נחסיר את מספרם מנתוני ה־CIA נראה כי בחבל עזה גרים כ־1,720,626 נפש אם נחסיר מסך מהמספרים שהתקבלו בחישובים שלנו גם את 130 אלף ערביי יהודה, שומרון וחבל עזה בעלי מעמד תושבי קבע בישראל נראה שכלל האוכלוסייה ברשות הפלסטינית מונה לכל היותר כ־3,350,000 נפש.

הגידול השנתי הגבוה ביותר בעולם היה באריתריאה – 4.47% (World Bank, n.d.-a).

נציין כי לפי נתוני השנתון של ה־CIA נכון לשנת 2023 מנתה האוכלוסייה ביהודה ושומרון 3,176,549 נפש, מתוכם 2,471,649 ערבים, 468,300 תושבים ביישובים היהודיים ועוד 236,600 יהודים תושבי מזרח ירושלים (The World Factbook, n.d.-b).

לפי הערכתו של פרופ' סופר שהוזכרה לעיל, מספר זה של ערביי יהודה ושומרון אמור היה להיות כבר בשנת 2006. לפי נתוני ה־CIA מנתה אוכלוסיית חבל עזה 2,098,389 נפש בשנת 2023 – ב־400 אלף נפש פחות מתחזיתו של פרופ' סופר לשנת 2011.

התבססות על נתוני הלמ"ס הביאה בשנת 2010 את הפרופ' סרג'ו דלה־פרגולה למסקנות הבאות:

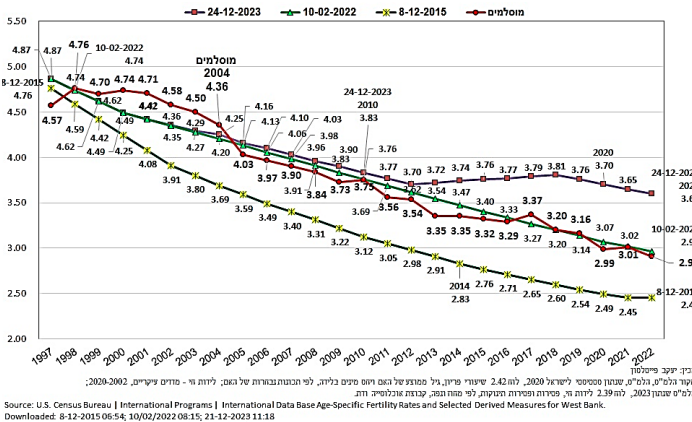
אם שואלים מתי היהודים יאבדו את הרוב שלהם, אז זה כבר קרה, אם משלבים את האוכלוסייה הפלסטינית של רצועת עזה והגדה המערבית, כולל עובדים זרים ופליטים, שמספרם גדל במהירות בשנים האחרונות, ומשמיטים ישראלים שעלו על פי חוק השבות אך אינם מוכרים כיהודים על ידי משרד הפנים, אזי היהודים הם קצת פחות מ־50% מהאוכלוסייה (Stern Shefler, 2010).

מאמינות הנתונים על האוכלוסייה הפלסטינית ניתן להתרשם מהדוגמה הבאה: ב־21 בדצמבר 2017 פרסמו תוצאות המפקד הרשמי הראשון אי פעם של פלסטינים בלבנון, שלפיהן התגוררו בלבנון 174,422 פלסטינים – הרבה פחות מ־469,331 הרשומים בסוכנות אונר"א. לדברי ראש ממשלת לבנון דאז סעד אל־חריירי: "זה המספר האמיתי [...] שמענו את המספרים הגבוהים יותר מנוצלים למטרות פוליטיות ולהתנגחות [...] הממשלה יזמה את המפקד והיום יש לנו תוצאות נכונות" (MEMRI, 2018).

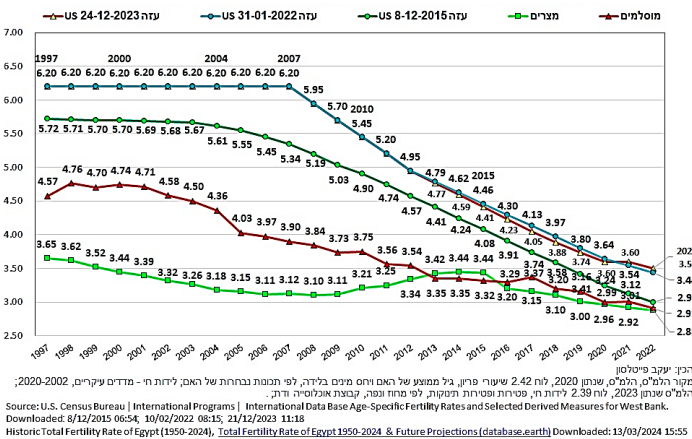
בתגובתה לתוצאות מפקד זה אמרה דוברת אונר"א בלבנון הודא סמרה לסוכנות הידיעות הצרפתית כי "לאונר"א אין נתונים על מספר הפליטים הפלסטינים המתגוררים כעת בלבנון. מה שיש לנו כסוכנות הם הנתונים הרשמיים של מספר הפליטים הפלסטינים הרשומים בלבנון. אם מישהו מאלה הרשומים באונר"א בלבנון החליט לגור מחוץ ללבנון, הוא לא מודיע לנו" (AFP, 2017).

סילוף נתונים דמוגרפיים על ידי הפלסטינים אינו אופייני רק ללבנון. בישיבה של ועדת חוץ וביטחון של הכנסת שהתקיימה במארכס 2018 הודיע סגן ראש המנהל

תרשים 17: הפרייון הכולל של ערביי יהודה ושומרון לפי הערכת הלמ"ס האמריקאי בשנים 2015, 2022 ו-2023 ושל המוסלמים הישראליים לפי הלמ"ס הישראלי

תרשים 18: הפרייון הכולל בחבל עזה לפי הלמ"ס האמריקאי, של האו"ם עבור מצרים ושל המוסלמים בישראל

בהרבה מההערכות משנת 2015 (הקו התחתון בתרשים) (US Census Bureau, n.d.).

הערכות הלמ"ס האמריקאי משנת 2022 לגבי הפרייון הכולל ביהודה ושומרון היו צמודות למדי לנתוני הלמ"ס הישראלי לגבי המוסלמים בישראל החל משנת 2005. בשנים 2010, 2016, 2018, 2019 ו-2021 הן היו זהות לגמרי לפרייון הכולל של המוסלמים, או שונות בהפרש מזערי ביותר.

לעומת זאת, הערכות הלמ"ס האמריקאי משנת 2023 לגבי יהודה ושומרון היו גבוהות מהערכותיו משנת 2022, אך התרשים מראה כי עד שנת 2012 הפערים ביניהם היו קטנים יחסית. ואולם הערכות הלמ"ס האמריקאי משנת 2023 מזנקות במהירות משנת 2013 ואילך עד 3.81 ילדים לאישה בשנת 2018. בניגוד לכך, הפרייון הכולל של המוסלמים הישראליים לפי הלמ"ס ושל ערביי יהודה ושומרון לפי הערכת הלמ"ס האמריקאי משנת 2022 היה זהה - 3.20 ילדים לאישה.

בשנת 1967 עמד שיעור האוכלוסייה העברית מכלל האוכלוסייה בארץ ישראל המערבית על 64.35%. בחלוף 55 שנים הוא ירד ל-58.01% בשנת 2022. שיעור ערביי ישראל בשנת 1967 עמד על 10.60% ובשנת 2022 היה 15.52%. שיעור ערביי יהודה ושומרון עמד בשנת 1967 על 15.82%, ובשנת 2022 ירד ל-13.38%. אחת הסיבות העיקריות לתופעה זו היא ההגירה הרציפה והמתמשכת של צעירים מיהודה ושומרון לחו"ל. שיעור ערביי חבל עזה עלה מ-10.28% בשנת 1967 ל-13.09% מכלל אוכלוסיית ארץ ישראל המערבית בשנת 2022. בשנים 1967-2014 הפרייון הכולל של הערבים היה גבוה מזה של היהודים, אך בשנת 2015 השיעור היה זהה. נוצר מהפך במציאות הדמוגרפית בארץ ישראל ומשנת 2016 הפרייון הכולל של היהודים עלה על זה של הערבים. משנת 2020 שיעורו גדול יותר גם מהפרייון הכולל של המוסלמים במדינת ישראל.

הפרייון הכולל של ערביי יהודה ושומרון וחבל עזה

הפרייון הכולל בקרב ערביי יהודה ושומרון בשנת 1991 היה 6.44 ילדים לאישה - גבוה ב-149.6% מהפרייון בקרב היהודים, ובחבל עזה 8.13 ילדים לאישה - גבוה ב-215.1% לעומת 2.58 ילדים לאישה בקרב היהודים בישראל (Fargues, 2000).

ראוי לציין כי נתוני הפרייון הכולל הפלסטיני על פי המקורות השונים, ולעיתים אף לפי אותו מקור בזמנים שונים, סותרים זה את זה באופן ניכר. הצבעתי על התופעה במאמרי 'התפתחות הפרייון הכולל בארץ ישראל' (פייטלסון, 2018א).

לדוגמה, לפי משרד הבריאות של הרשות הפלסטינית בשנת 2005 ירד הפרייון הכולל ביש"ע מ-4.39 ילדים לאישה ב-1999 (4.1 בגדה המערבית ו-5.0 בעזה) ל-4.19 (3.7 בגדה המערבית ו-5.5 בעזה) בשנת 2004. ואולם באותו פרסום צוין כי הפרייון הכולל בפלסטין לפי הלמ"ס היה 5.6 ילדים לאישה ב-2004 (5.2 בגדה המערבית ו-6.6 בעזה). לפיכך נתוני משרד הבריאות הפלסטיני לשנת 2004 היו נמוכים מהערכות הלמ"ס ב-29% לגבי יהודה ושומרון וב-17% לגבי חבל עזה.

נשווה את נתוני הפרייון הכולל על פי שלוש הערכות של הלמ"ס האמריקאי לגבי תושבי יהודה ושומרון עם נתוני המוסלמים הישראליים, ולגבי תושבי חבל עזה נשווה עם הפרייון הכולל של המצרים. כפי שניתן לראות בתרשים 17, משנת 1998 ועד 2004 היה הפרייון הכולל בקרב המוסלמים בישראל גבוה מהערכות הלמ"ס האמריקאי לגבי תושבי יהודה ושומרון. עם זאת, הערכותי מהשנים 2022 ו-2023 (הקו האמצעי והעליון בתרשים) היו גבוהות

19 תרשים

Components of Population Growth - Custom Region - West Bank

Year	Births Per 1,000 Population	Deaths Per 1,000 Population	Net Number Of Migrants Per 1,000 Population	Rate Of Natural Increase (Percent)	Growth Rate (Percent)	Population	Births	Deaths	Net Number Of Migrants	Natural Increase	Population Change
2010	24.9	3.6	0.0	2.13	2.13	2,514,845	62,645	9,104	0	53,541	53,541
2011	24.6	3.6	0.0	2.10	2.10	2,568,555	63,084	9,195	0	53,888	53,888
2012	24.2	3.6	0.0	2.06	2.06	2,622,544	63,439	9,336	0	54,103	54,103
2013	23.8	3.5	0.0	2.03	2.03	2,676,740	63,733	9,449	0	54,284	54,284
2014	23.4	3.5	0.0	1.99	1.99	2,731,052	63,934	9,586	0	54,348	54,348
2015	23.0	3.5	0.0	1.95	1.95	2,785,366	64,036	9,749	0	54,287	54,287

20 תרשים

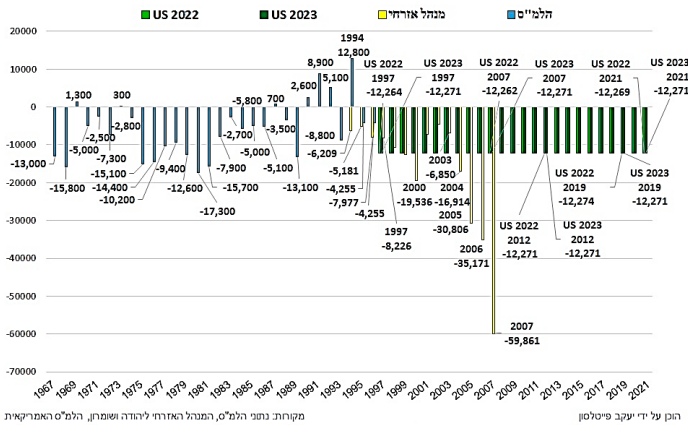
Demographic Overview - Custom Region - West Bank

Demographic Indicators	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2025
Population																						
Midyear population (in thousands)	1,621	1,814	1,859	1,903	1,947	1,992	2,036	2,081	2,127	2,172	2,218	2,264	2,310	2,357	2,404	2,452	2,500	2,549	2,598	2,648	2,698	3,153
Growth rate (percent)	(NA)	2.5	2.4	2.3	2.3	2.2	2.2	2.2	2.1	2.1	2.1	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	1.9	1.9	1.9	1.9	1.9	1.6
Fertility																						
Total fertility rate (births per woman)	(NA)	4.9	4.7	4.6	4.5	4.4	4.3	4.3	4.2	4.1	4.1	4.0	3.9	3.8	3.8	3.7	3.6	3.5	3.5	3.4	3.3	2.8
Crude birth rate (per 1,000 population)	(NA)	36	35	34	33	33	32	32	31	31	30	30	29	29	28	28	28	27	27	27	27	23
Births (in thousands)	(NA)	66	66	65	65	65	66	66	66	67	67	67	68	68	69	69	70	71	71	71	72	73
Mortality																						
Life expectancy at birth (years)	(NA)	71	72	72	72	72	73	73	73	73	73	73	74	74	74	74	74	74	75	75	75	77
Infant mortality rate (per 1,000 births)	(NA)	24	23	22	21	21	20	20	19	19	19	18	18	17	17	17	17	16	16	16	15	11
Under 5 mortality rate (per 1,000 births)	(NA)	29	28	26	26	25	24	23	23	23	22	22	21	21	21	20	20	19	18	18	17	13
Crude death rate (per 1,000 population)	(NA)	5	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3
Deaths (in thousands)	(NA)	9	9	9	8	8	8	8	8	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	10
Migration																						
Net migration rate (per 1,000 population)	(NA)	-7	-7	-6	-6	-6	-6	-6	-6	-6	-6	-5	-5	-5	-5	-5	-5	-5	-5	-5	-5	-4
Net number of migrants (in thousands)	(NA)	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12	-12

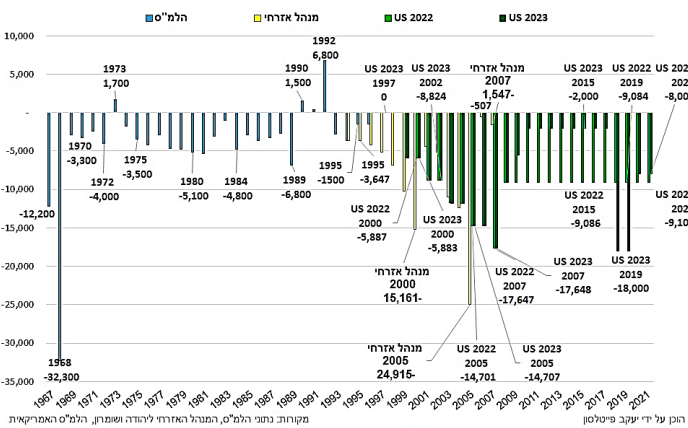
בשנים 2007-2021 ב-42.9% – מ-6.20 ל-3.54 ילדים לאישה, ולפי הערכה משנת 2023 הוא ירד ל-3.60 ילדים לאישה. לשם השוואה, הפרייון הכולל בקרב המוסלמים בישראל ירד בשנת 2021 ב-22.8%, מ-3.90 ילדים לאישה בשנת 2007 ל-3.01.

בתרשים 18 לעיל נראה כי לפי הערכות הלמ"ס האמריקאי משנת 2015, הפרייון הכולל בחבל עזה ירד מ-5.72 ילדים לאישה בשנת 1997 ל-5.34 בשנת 2007. לפי ההערכה משנת 2022 היה הפרייון 6.20 ילדים לאישה בכל שנות העשור 1997-2007, אך הוא ירד

תרשים 21: יהודה ושומרון – מאזן ההגירה (1967–2021)

תרשים 22: חבל עזה – מאזן ההגירה (1967–2021)

ביותר בעולם ויש גבול ליכולתה להכיל יותר אנשים, גם ברמות הקיום המחרידות השורות כעת (Abu-Lughod, 1986, p.12).

לפי מחקרו של ד"ר וואל ענב משנת 1994, משנת 1952 ועד 30 במאי 1967 היגרו 88,195 תושבים מחבל עזה ו-385,294 תושבים מיהודה ושומרון (Ennab, 1994). בצירוף ההערכה לעיל היגרו מיהודה ושומרון 507,794 תושבים.

לפי נתוני האו"ם הסתכם מאזן ההגירה השלילי משטחי יהודה, שומרון וחבל עזה בשנים 1950-1966 ב-363,399 נפש (United Nations, 2022). מאזן זה קרוב לנתון שציין ד"ר ענב כמאזן ההגירה משנת 1952 ועד 30 במאי 1967 מיהודה ושומרון בלבד.

מאזן ההגירה הכולל מיהודה, שומרון וחבל עזה הסתכם בשנים אלה ב-4,34862 מהגרים, מתוכם לפי סיכום הנתונים של הלמ"ס והמנהל האזרחי בשנים 1967-2007 היגרו מיהודה ושומרון 405,766 ערבים ועוד 218,582 מחבל עזה. לפי נתוני האו"ם, מאזן ההגירה

ההערכה של הלמ"ס האמריקאי משנת 2015 הייתה במרבית השנים גבוהה בהרבה מהפריון הכולל של המוסלמים הישראלים ושל המצרים. לפי הערכה זו, החל משנת 2007 הפריון הכולל בחבל עזה ירד במהירות ובשנת 2014 אמור היה 4.24 ילדים לאישה – נמוך ב-20.6% לעומת ההערכה לשנת 2007. לפי ההערכה משנת 2015, הפריון הכולל בחבל עזה בשנת 2022 אמור היה להיות 2.99 ילדים לאישה. הפריון הכולל של המוסלמים הישראלים בשנה זו אמור היה להיות 2.91 ילדים לאישה, ושל המצרים 2.88 (Total Fertility Rate of Egypt, n.d.).

הערכות הפריון הכולל בחבל עזה של הלמ"ס האמריקאי מהשנים 2022 ו-2023 היו זהות לחלוטין לגבי השנים 1997-2013. לאחר מכן ניכרים הבדלים לא משמעותיים בין שתי ההערכות הללו, אך בשנת 2022 הפריון הכולל של חבל עזה, לפי הערכה משנת 2023, אמור היה לעמוד על 3.50 ילדים לאישה – נמוך ב-43.5% לעומת רמתו בשנת 1997. הפריון הכולל של המוסלמים הישראלים בשנת 2022 היה נמוך ב-35.5% ושל המצרים נמוך ב-21.1% לעומת שנת 1997.

יצוין כי בשנת 2022 היה הפריון הכולל של תושבי היישובים היהודיים ביהודה ושומרון 4.67 ילדים לאישה, ושל התושבים היהודים בירושלים 4.45 ילדים לאישה – גבוה בהרבה מכל ההערכות של הלמ"ס האמריקאי לגבי ערביי יהודה ושומרון וחבל עזה. מכל האמור לעיל עולה כי כל המקורות מצביעים על מגמה עקבית של ירידה בפריון הכולל של הערבים גם בכל חלקי ארץ ישראל וגם במצרים.

ההגירה הערבית מיהודה, שומרון וחבל עזה

ההגירה הערבית מארץ ישראל לא החלה בשנת 1967 בעקבות ניצחונה של ישראל במלחמת ששת הימים. בכל המקורות שנבחנו – הישראליים, הלמ"ס האמריקאי ופרסומי האו"ם – מאזן ההגירה הערבי מיהודה ושומרון היה שלילי רוב הזמן, גם בתקופת השלטון הירדני 1950-1966, ובחבל עזה תחת השלטון המצרי בסוף שנות ה-60 של המאה ה-20.

לדברי פרופ' ג'נט אבו-לע'וד ב-1986, כבר בשנת 1950 היגרו מיהודה ושומרון לגדה המזרחית של ירדן 122,500 ערבים:

האוכלוסייה הערבית בתוך פלסטין לא יכולה לצמוח ללא גבול. הגירה מסוימת, גם ללא גירוש כפוי, היא בלתי נמנעת [...] רצועת עזה הקטנטנה היא כיום אחד האזורים הצפופים

נפש – גבוה ב-3.0% מנתוני המנהל האזרחי (US Census Bureau, n.d.).

לפי נתוני האו"ם מאותן השנים היגרו משטחי הרשות הפלסטינית 229,532 תושבים (United Nations, 2022).

מה שבולט במיוחד הוא שבנתוני המנהל האזרחי משתקפת בבירור השפעת ההתפתחות במצב הפוליטי והביטחוני ביהודה, שומרון וחבל עזה בעקבות ההתנגשות בין חמאס להנהגת אש"ף בשנים 2005–2007.

מאזן ההגירה השלילי ביהודה ושומרון הגיע בשנת 2007 לשיאו והיה 59,861 נפש – גבוה ב-93.7% ביחס לשנת 2005 וב-69.7% ביחס ל-2006. לעומת זאת ובאופן מוזר, לפי הלמ"ס האמריקאי בשנים 1997–2022 מספר המהגרים מיהודה ושומרון חזר על עצמו מדי שנה ונע, בשינויים קלים, סביב 12,271 מהגרים בשנה. נתוני הלמ"ס האמריקאי לגבי חבל עזה חוזרים על עצמם מדי שנתיים.

לפי נתוני המנהל האזרחי מאזן ההגירה השלילי בחבל עזה בשנת 2005 היה 24,915 נפש, בשנת 2006 רק 507 נפש ו-1,547 נפש בשנת 2007. אך לפי הערכת הלמ"ס האמריקאי משנת 2022 מאזן ההגירה מחבל עזה בשנים 2005–2006 היה 14,701 נפש לשנה, בשנת 2007 – 17,647 נפש ובשנים 2008–2021 – 9,091 נפש לשנה בממוצע. ואולם לפי ההערכה משנת 2023 היה המאזן 5,545 נפש בשנת 2009, בשנים 2010–2017 עמד באופן קבוע על 2,000 נפש לשנה, בשנים 2018–2019 היה 18 אלף נפש ובכל אחת מהשנים 2020–2022 היה 8,000 נפש.

סיכום נתוני מאזן ההגירה השלילי משטחי יהודה, שומרון וחבל עזה של הלמ"ס (למ"ס, 1997) לשנים 1967–1993, נתוני המנהל האזרחי לשנים 1994–2007 ונתוני הלמ"ס האמריקאי לשנים 2008–2021 (US Census Bureau, n.d.) מגיע לכ-878,878 נפש, מתוכם 577,660 ביהודה ושומרון ו-301,218 בחבל עזה. לפי נתוני האו"ם הסתכם מאזן ההגירה השלילי מיהודה, שומרון וחבל עזה משנת 1967 עד 2021 ב-861,096 נפש (United Nations, 2022), אך בשנים 2020 ו-2021 עמד מאזן ההגירה על פי האו"ם על 12,369 נפש לשנה, מה שתואם את נתוני הלמ"ס האמריקאי לגבי יהודה ושומרון בלבד.

אם נוסיף לנתוני האו"ם את הערכת הלמ"ס האמריקאי לשנים 2020–2021 לגבי חבל עזה נראה כי מאזן ההגירה הכולל על פי האו"ם בשנים 1967–2021 מסתכם ב-877,096 נפש – נמוך ב-0.2% בלבד מהסיכום של נתוני הלמ"ס, המנהל האזרחי והלמ"ס האמריקאי כפי שהוצג לעיל.

השלילי הכולל מיהודה, שומרון וחבל עזה הסתכם בשנים 1967–2007 ב-531,483 נפש (United Nations, 2022). ד"ר מוסטפה חאווג'ה ציין כי מאזן ההגירה ביהודה ושומרון בשנים 1967–2008 היה שלילי – עשרת אלפים מהגרים לשנה בממוצע. רק בזמן שתי מלחמות המפרץ (1991; 2003) ועם הגעת אנשי אש"ף ובני משפחותיהם בעקבות הסכמי אוסלו המאזן היה חיובי. מאזן ההגירה השלילי ביהודה ושומרון מסתכם בכ-410 אלף נפש (Khawaja 2010). בתוכנית 'זה היום' של ערוץ 20 הוזכר דיווח של היומון הערבי אל קודס, שלפיו "לפחות 400 אלף צעירים ערבים היגרו מיהודה ושומרון בעשורים אחרונים לחו"ל" (Liel, 2019), אך בפרסומי הלמ"ס האמריקאי בשנים 1997–2015 צוין כי מאזן ההגירה ביהודה ושומרון ובחבל עזה היה אפס.

ד"ר מוסטפה חאווג'ה ציין כי מאזן ההגירה ביהודה ושומרון בשנים 1967–2008 היה שלילי – עשרת אלפים מהגרים לשנה בממוצע. רק בזמן שתי מלחמות המפרץ (1991; 2003) ועם הגעת אנשי אש"ף ובני משפחותיהם בעקבות הסכמי אוסלו המאזן היה חיובי.

רק משנת 2016 החל הלמ"ס האמריקאי לפרסם רטרואקטיבית את הנתונים שלפיהם משנת 1997 ואילך מאזן ההגירה ביהודה, שומרון וחבל עזה היה שלילי. אך בפרסום משנת 2016 הוצג מאזן ההגירה השלילי מיהודה ושומרון בכל השנים מ-1997, וגם בתחזית עד שנת 2025 מופיע אותו מספר – 12 אלף מהגרים (ראו תרשים 20 – צילום מסך מאתר הלמ"ס האמריקאי ובו נתונים הנכונים ל-27 בספטמבר 2016).

להלן נתוני ההגירה מיהודה ושומרון (תרשים 21) ומחבל עזה (תרשים 22) משנת 1967 עד 2021. הדבר הבולט הוא כי בהערכות לשנים 1997–2021 שפרסם הלמ"ס האמריקאי בשנים 2022 ו-2023 קיימים הבדלים מהותיים לגבי ממדי ההגירה הערבית מאזורים הללו. נשווה את ההערכות הללו עם נתוני המנהל האזרחי ונתוני האו"ם לשנים 1997–2021 (ראו להלן לוח 1). לפי המנהל האזרחי הסתכם מאזן ההגירה בשנים 1997–2007 ב-309,361 נפש, מתוכם 212,299 נפש ביהודה ושומרון ו-97,062 מחבל עזה.

לפי הערכות הלמ"ס האמריקאי משנת 2023, מאזן ההגירה הכולל בתקופה האמורה היה נמוך ב-24.0% ועמד על 234,987 נפש. מתוך זה היה מספרם המהגרים מיהודה ושומרון נמוך ב-36.4% ועמד על 134,981 נפש. לעומת זאת מאזן ההגירה מחבל עזה היה 100,006

לוח 1: מאזן ההגירה מיהודה ושומרון וחבל עזה

האו"ם	המנהל האזרחי			הלמ"ס האמריקאי 2023 ³			הלמ"ס האמריקאי 2022			שנה
	סה"כ	סה"כ	חבל עזה	יהודה ושומרון	סה"כ	חבל עזה	יהודה ושומרון	סה"כ	חבל עזה	
10,417	-13,367	-5,141	-8,226	-12271	0	-12,271	-12,264	-	-12,264	1997
-13,145	-17,474	-6,808	-10,666	-12271	0	-12,271	-12,268	-	-12,268	1998
-13,857	-22,768	-10,219	-12,549	-18154	-5,883	-12,271	-18,153	-5,878	-12,275	1999
-11,501	-34,697	-15,161	-19,536	-18154	-5,883	-12,271	-18,154	-5,887	-12,266	2000
-25,657	-11,576	-4,352	-7,224	-21095	-8,824	-12,271	-21,093	-8,828	-12,265	2001
-35,034	-9,597	-5,101	-4,496	-21095	-8,824	-12,271	-21,096	-8,822	-12,274	2002
-35,960	-17,790	-10,940	-6,850	-24036	-11,765	-12,271	-24,035	-11,762	-12,273	2003
-32,854	-29,285	-12,371	-16,914	-24036	-11,765	-12,271	-24,034	-11,771	-12,263	2004
-28,157	-55,721	-24,915	-30,806	-26978	-14,707	-12,271	-26,965	-14,701	-12,264	2005
-23,450	-35,678	-507	-35,171	-26978	-14,707	-12,271	-26,981	-14,703	-12,278	2006
-20,334	-61,408	-1,547	-59,861	-29919	-17,648	-12,271	-29,909	-17,647	-12,262	2007
-23,981				-21362	-9,091	-12,271	-21,354	-9,094	-12,260	2008
-25,908				-17816	-5,545	-12,271	-21,365	-9,092	-12,273	2009
-26,350				-14271	-2,000	-12,271	-21,370	-9,090	-12,280	2010
-26,662				-14271	-2,000	-12,271	-21,365	-9,086	-12,279	2011
-26,918				-14271	-2,000	-12,271	-21,366	-9,095	-12,271	2012
-26,976				-14271	-2,000	-12,271	-21,372	-9,091	-12,281	2013
-27,076				-14271	-2,000	-12,271	-21,344	-9,085	-12,259	2014
-22,904				-14271	-2,000	-12,271	-21,367	-9,086	-12,281	2015
-22,774				-14271	-2,000	-12,271	-21,368	-9,098	-12,270	2016
-25,452				-14271	-2,000	-12,271	-21,377	-9,099	-12,278	2017
-25,137				-30271	-18,000	-12,271	-21,368	-9,088	-12,280	2018
-24,737				-30271	-18,000	-12,271	-21,358	-9,084	-12,274	2019
-12,369				-20271	-8,000	-12,271	-21,348	-9,087	-12,261	2020
-12,369				-20271	-8,000	-12,271	-21,369	-9,100	-12,269	2021
-12,369				-20271	8,000-	-12,271				2022

הערבית צפויה [כך במקור] לרדת ל-19% [...] חלקה של אוכלוסיית הילדים הערבים שהיוותה 25% מבני 0-14 בשנת 2015, תרד ל-15% בעוד 50 שנה (למ"ס, 2017, עמ' 1).

ביוני 2021 התקיים כנס 'דמוגרפיה וביטחון הלאומי: חשיבה מחדש' ביוזמת המכון למחקרי ביטחון לאומי ומרכז עזריאלי ללימודי ישראל במכון בן-גוריון לחקר ישראל. פרופ' סרג'ו דלה-פרגולה הציג בכנס את תרשים התחזית הדמוגרפית לשנת 2065, שלפיה כלל האוכלוסייה בארץ ישראל תמנה 30 מיליון נפש.

כמה יהודים וערבים יחיו בארץ ישראל בשנת 2065?

בדיון בוועדת חוץ וביטחון של הכנסת במאי 2018 הוצגה התחזית הדמוגרפית של הלמ"ס למדינת ישראל עד שנת 2065, ובה נאמר:

לא צפויים שינויים משמעותיים בהרכב האוכלוסייה הכללית בחלוקה בין יהודים ואחרים לבין ערבים [...] בעוד 50 שנה (שנת 2065) חלקה של אוכלוסיית היהודים ואחרים צפוי לעלות ל-81%, חלקה של האוכלוסייה

אך המציאות מורכבת ולא נכון להתבסס על חישובים מתמטיים בלבד כאשר מכינים את התחזיות הדמוגרפיות לטווח הארוך. כך להערכתי, נוסף על המשך הירידה בילודה הערבית והגידול בתמותה, בקרב ערביי ישראל תגבר מגמת ההגירה לחו"ל בדומה לזו הקיימת בקרב תושבי יהודה, שומרון וחבל עזה. אחד הגורמים העשויים להשפיע על תהליך זה הוא אפשרויות שנוצרו בעקבות הסכמי אברהם ושינוי במדיניות ההגירה של נסיכויות המפרץ הערביות ושל הממלכה הסעודית.

יורש העצר הסעודי מוחמד בן סלמאן קרא לערביי ישראל לחיות ולעבוד בערב הסעודית. ד"ר שי אטיאס מצטט את דבריו של עיתונאי בכיר בממלכה: "הדרך הטובה ביותר לשפר את היחסים בין ישראל לערב הסעודית היא לאפשר לערביי ישראל לעבוד במפרץ, ובכך לבנות גשר בין המדינות" (Attias, 2019).

במאמר 'כיצד יגדל הרוב היהודי בישראל' נתתי תחזית לשנת 2065, שלפיה אוכלוסיית מדינת ישראל עשויה להגיע ל-18,234,206 נפש, שמתוכם תמנה האוכלוסייה העברית 15,369,916 נפש והאוכלוסייה הערבית 2,864,290 נפש (Faitelson, 2020). מתוך הנחה שמאזן ההגירה השלילי יישאר ברמה הממוצעת של עשרים השנים האחרונות, שתימשך הירידה בפריון הכולל ושהזדקנות האוכלוסייה תביא לגידול במספר הפטירות – האוכלוסייה הערבית ביהודה, שומרון ועזה עשויה למנות כ-2.6 מיליון נפש.

מכאן משתמע כי כלל אוכלוסיית ארץ ישראל עשויה להגיע בשנת 2065 לכ-20,834,000 נפש, ולא ל-30 מיליון נפש לפי תחזיות של פרופ' דלה־פרגולה. במקרה זה שיעור היהודים יעמוד על 73.8% מכלל אוכלוסיית ארץ ישראל, שיעור ערביי ישראל יהיה 13.7% ושיעור ערביי יהודה, שומרון וחבל עזה יעמוד על 12.5%.

סיכום

שני גורמים עיקריים מאפיינים את ההתפתחות הדמוגרפית בארץ ישראל – התנועה הטבעית ומאזן ההגירה של היהודים והערבים כאחד.

מאז תחילת הפעילות של התנועה הציונית היה היקף הילודה הערבית בארץ ישראל גדול מהיקף הילודה היהודית. בשנת 2016 חל היפוך והפריון הכולל של היהודים עלה על הפריון של הערבים. מגמת הירידה בילודה של האוכלוסייה הערבית, אשר מאמצת דפוסי התנהגות דמוגרפית המאפיינים אוכלוסייה משכילה ומודרנית, מלווה במגמת ההזדקנות של דור ה"בייבי בום" הערבי משנות ה-50 ו-60 בישראל ומשנות ה-70 של המאה ה-20 ביהודה ושומרון ובחבל עזה.

הוצגו שלושה תסריטים: אוכלוסיית מדינת ישראל בלבד; אוכלוסיית ישראל ואוכלוסיית יהודה ושומרון וכל אלה עם אוכלוסיית חבל עזה.

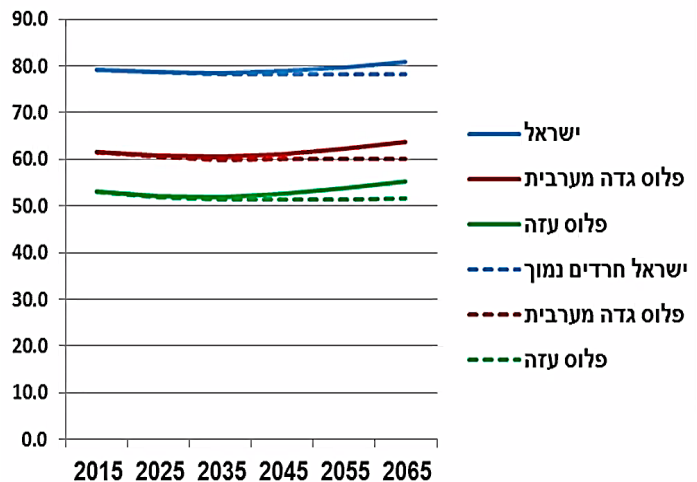
לדברי פרופ' דלה־פרגולה:

בשטח של מדינת ישראל [...] האוכלוסייה היהודית כולל החלק הלא־הלכתי שלה נעה מסביב ל-80% גם היום וגם הצפוי בעשרות בשנים הבאות [...] אם נחזור לאותו חישוב לגבי היחידה של ישראל פלוס יהודה ושומרון במספרים עגולים אחוז היהודים הוא בערך 60% וגם הוא די יציב [...] וגם בעתיד זה יהיה כך [...] התרחיש השלישי כולל עזה [...] נותן לנו בערך חמישים־חמישים (INSS Israel, 2021).

בהתבסס על הערכות אלה תמנה האוכלוסייה העברית בשנת 2065 15 מיליון נפש, ערביי ישראל ימנו כ-3,750,000 נפש שהם 12.5% מכלל אוכלוסיית ארץ ישראל, ערביי יהודה ושומרון – 6,250,000 נפש שהם 20.8%, וערביי עזה – 5,000,000 נפש או 16.7%.

מכאן משתמע כי בשונה מהערכותיו הקודמות של פרופ' דלה־פרגולה, שיעור האוכלוסייה היהודית עשוי לרדת לכמחצית מכלל האוכלוסייה בארץ ישראל המערבית רק לקראת שנות ה-30 של המאה ה-21. כפי שניתן לראות בתרשים 23 שהציג שיעור היהודים אף יתחיל להתקרב ל-55% לכל הפחות מכלל האוכלוסייה בארץ ישראל המערבית בשנת 2065.

תרשים 23: תחזיות אוכלוסייה: שיעור היהודים (כולל לא־יהודים לפי חוק השבות; ללא עובדים זרים ופליטים) מתוך סה"כ האוכלוסייה בישראל ופלסטין

פרופ' יעקב פייטלסון הוא מתמטיקאי וחוקר בנושא הדמוגרפיה בישראל מזה שנים רבות, בין היתר במסגרת המכון לאסטרטגיה ציונית. היה ראש המועצה המקומית הראשון של אריאל ויעץ לחברת 'דחף' בתחום הדמוגרפיה. בעל תואר שני במתמטיקה מהמכון הפוליטכני בקאונאס, ליטא. בשנת 2013 קיבל תואר פרופסור לשם כבוד מטעם International Solomon University בקייב, אוקראינה. faitelson.yakov@gmail.com

מקורות

- אטינגר, י' (2008, 10 בפברואר). **המיפקד הפלסטיני: עובדים עלינו**. <https://tinyurl.com/5bvd2rud>. Ynet
- ביסטרוב, י' וסופר, א' (2007). **ישראל 2007-2020: על דמוגרפיה וצפיפות**, עמ' 69. קתדרת חייקין לגאוגרפיה, אוניברסיטת חיפה.
- ברנובסקי, י' (2009, 21 בינואר). **ליברמן מתקרב למוסלמים - שעלו מרוסיה**. <https://tinyurl.com/488b5mc2>. Ynet
- ויילר-פולק, ד' (2009, 14 בדצמבר). מחקר חדש מגלה כיצד משפיעות קצבאות הילדים על פריון הילודה. **הארץ**. <https://tinyurl.com/5xbf6x5x>
- יונרב, א' (2023), עמ' 10, 15. מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל. <https://tinyurl.com/y4yhp22x>
- חלול, ש' (2015, 23 באוגוסט). לאום חדש נולד: בני העדה הארמית. **ישראל היום**. <https://tinyurl.com/bddkwmjb>
- חליח, א' (2011). **פריון של נשים יהודיות ומוסלמיות בישראל לפי מידת הדתיות שלהן בשנים 1979-2009**. סדרת ניירות עבודה מס' 60. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - אגף דמוגרפיה ומפקד. <https://tinyurl.com/2a2fh5kx>
- טולידנו, א', זוסמן, נ', פריש, ר' וגוטליב, ד' (2009) **השפעת גובה קצבאות הילדים על פריון הילודה**, עמ' 9, 29. בנק ישראל. <https://tinyurl.com/y6suhmy5>
- יניב, ע' (2023). **על נתוני ירושלים 2023 - מצב קיים ומגמות שינוי**, עמ' 14-15. מכון ירושלים למחקרי מדיניות. <https://tinyurl.com/ytj2chn9>
- למ"ס (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה) (ל"ת). **מאגר הנתונים המרכזי**. <https://tinyurl.com/4s5k69p7>
- למ"ס (1970). **שנתון סטטיסטי לישראל 1970 - מס' 21**, עמ' 80.
- למ"ס (1987). **שנתון סטטיסטי לישראל 1987 - מס' 38**, עמ' 701. <https://tinyurl.com/yc882vjz>
- למ"ס (1997). **שנתון סטטיסטי לישראל 1997 - מס' 48**. <https://tinyurl.com/57bf3rdr>
- למ"ס (1998). **שנתון סטטיסטי לישראל 1998 - מס' 49**, לוח 2.14. <https://tinyurl.com/3v5t8jzd>
- למ"ס (1999). **שנתון סטטיסטי לישראל 1999 - מס' 50**. <https://4pap86fh/tinyurl.com>
- למ"ס (2016, 5 באפריל). **נתונים נבחרים על עולי בריה"מ (לשעבר) לרגל 25 שנים לגל העלייה**. הודעה לתקשורת. <https://tinyurl.com/y55rda92>
- למ"ס (2017, 21 במאי). **תחזית אוכלוסיית ישראל עד שנת 2065**. הודעה לתקשורת. <https://tinyurl.com/4w2zbtbz>

ניתוח מגמות ההתפתחות של קבוצות האוכלוסייה השונות מצביע על גידול בשיעור היהודים ועל ירידה בשיעור הערבים בכלל האוכלוסייה של מדינת ישראל החל משנות ה-30 של המאה ה-21. לפי החלופה הבינונית של תחזית הלמ"ס לשנת 2065, שיעור לידות חי בקרב הערבים ירד מ-22.8% בשנת 2016 ל-13.9% מכלל הלידות במדינת ישראל בשנת 2065 (למ"ס, 2018). שיעור הערבים בכלל אוכלוסיית ישראל צפוי להצטמצם מ-21.1% בשנת 2022 ל-18.4% לפי החלופה הגבוהה, או ל-19.3% לפי החלופה הבינונית (למ"ס, 2018). שיעור הערבים בני קבוצת הגיל 0-4 צפוי להצטמצם בהתאמה מ-23.7% ל-14.4% מכלל בני קבוצת הגיל הזאת (למ"ס, 2023א). לדברי ד"ר יוסף קורבאג' מהמכון למחקרים דמוגרפיים INED:

ההיסטוריה הדמוגרפית העכשווית של ישראל ושל פלסטין מתאפיינת בהיפוך מגמות דמוגרפיות. מבחינת הפלסטינים, המעבר הדמוגרפי והירידה בפוריות מואצים כנגד כל הסיכויים [...] לעומת זאת, בקרב יהודי ישראל הפריון גדל כעת בכלל האוכלוסייה, ובעיקר באזורי החיכוך בגדה המערבית ובירושלים. [...] קשה לדמיין כיצד יוכלו הפלסטינים להפוך את המגמה הנוכחית של ירידה בגודל אוכלוסייתם. אחד הפרדוקסים המשונים הוא אולי שהם נטשו את הדמוגרפיה כאמצעי לשמור על אדמתם, אך המסר של "פיצוץ האוכלוסין" שלהם ממשיך להדהד בכותרות החדשות (Courbage, 2014, pp. 474-475).

- שלושה גורמים מחזקים את הצלחת הפרויקט הציוני:
- הפריון הכולל היהודי הוא כעת גבוה יותר מזה של הערבים במדינת ישראל בכלל, ושל המוסלמים בפרט. הפריון הכולל של תושבי היישובים היהודיים ביהודה ושומרון ובירושלים גבוה יותר מהפריון הכולל של ערביי יהודה ושומרון וחבל עזה.
 - גלי העלייה היהודית חוזרים ונשנים על רקע התפרצויות גלי אנטישמיות ברחבי העולם, בייחוד במדינות שבהן קיימות קהילות יהודיות גדולות ומבוססות.
 - הישיג מדינת ישראל וההתקדמות המדהימה במעמדה הכלכלי, הטכנולוגי והביטחוני מושכים אליה צעירים יהודים.

- Abu-Lughod, J. (1986). The demographic war for Palestine: The bottom line. *The Link*, 19(5).
- AFP (2017, December 21). Lebanon conducts first-ever census of Palestinian refugees. *The Jordan Times*. <https://tinyurl.com/yc5tjzwn>
- Attias, S. (2019, October 13). *Israeli Arabs welcomed in Saudi Arabia: Diplomatic breakthrough or cynical ploy?* Perspectives Paper No. 1,311, BESA Center. <https://tinyurl.com/55yndvnx>
- Beinin, J., & Hajar, L. (2014). Palestine, Israel & the Arab-Israeli Conflict – A primer. Middle East Research & Information Project (MERIP). <https://tinyurl.com/mtvmh2mz>
- Berger, Y., & Khoury, J. (2018, March 28). How many Palestinians live in Gaza and the West Bank? It's complicated. *Haaretz*. <https://tinyurl.com/2p94y78p>
- Courbage, Y. (2014). Demography and conflicts in the context of Israel/Palestine: Forecasts for the future. *International Relations and Diplomacy*, 2(7), 462-476. <https://tinyurl.com/mvfa6fbn>
- Ennab, W.R. (1994). *Population and demographic developments in the West Bank and Gaza Strip until 1990*, p. 61. United Nations Conference on Trade and Development. UNCTAD/ECDC/SEU/1. <https://tinyurl.com/4jcwvnu3>
- Faitelson, Y. (2020). How Israel's Jewish majority will grow. *Middle East Quarterly*, 27(4). <https://tinyurl.com/yc8zrepk>
- Fargues, P. (2000). Protracted national conflict and fertility change: Palestinians and Israelis in the twentieth century. *Population and Development Review*, 26(3), 441-482 <https://tinyurl.com/48eha7w4>
- Focus Anthro (2007). *The fertility dynamic of Israel's ultra-orthodox Jews and pronatalist governmental policy*. Welfare Policy, p. 40.
- Greenberg, J. (1997, December 11). Palestinian census ignites controversy over Jerusalem. *New York Times*. <https://tinyurl.com/r7wpytzc>
- Honig, M. (1974). *The effect of child allowances on fertility*. The National Insurance Institute. <https://tinyurl.com/ybpr6b4h>
- Kasnett, I. (2018, June 5). *The future of Israel's 'haredi' population: Is it growing or shrinking?* JNS. <https://tinyurl.com/jumyhy3>
- Khawaja, M. (2010). *Highly-skilled migration into, through and from the southern and eastern Mediterranean and Sub Saharan Africa. The case of Palestine*. European University Institute. <https://tinyurl.com/4h8bz327>
- Liel, L. (2019, March 24). *Accelerated emigration of Arabs from Judea and Samaria abroad* [video]. YouTube. <https://tinyurl.com/5amn7faw>
- Marchetti, C., Meyer, P.S., & Ausubel, J.H. (1996). Human population dynamics revisited with the logistic model: How much can be modeled and predicted? *Technological Forecasting and Social Change*, 52, 1-30. <https://tinyurl.com/2h62252a>
- McCarthy, J. (2001). *Palestine's population during the Ottoman and the British Mandate periods, 1800-1948*. Palestine Remembered <https://tinyurl.com/293jar92>
- למ"ס (2018). **תחזית אוכלוסיית ישראל 2015-2065**. <https://tinyurl.com/5ejfcfa7>
- למ"ס (2019). **לוח סיכום: אוכלוסייה בשנת הבסיס 2015 ותחזיות לשנים 2025, 2035, 2045, ו-2055, לפי קבוצת אוכלוסייה וחלופה**. <https://tinyurl.com/mszkun44>
- למ"ס (2022). **שנתון סטטיסטי לישראל 2022 – מס' 73**. <https://tinyurl.com/5hy63px4>
- למ"ס (2023א). **שנתון סטטיסטי לישראל 2023 – מס' 74**. <https://tinyurl.com/yd9ur8mb>
- למ"ס (2023ב, 12 בספטמבר 2023). **פריון של נשים יהודיות ואחרות בישראל, לפי מידת הדתיות שלהן, 1979-2022**. <https://tinyurl.com/3cne3cwc>
- למ"ס (2023ג, 11 בדצמבר). **ירחון סטטיסטי לישראל – דצמבר 2023**. לוח ג2. <https://tinyurl.com/3ab43s6k>
- למ"ס (2023ד, 28 בדצמבר). **אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2024**. הודעה לתקשורת. <https://tinyurl.com/msfn693c>
- למ"ס (2024א, 18 בינואר). **הירחון הסטטיסטי לישראל – ינואר 2024**. לוח ב1. <https://tinyurl.com/nbascry3>
- למ"ס (2024ב, 14 במרץ). **הירחון הסטטיסטי לישראל – מרץ 2024**. לוח ב2. <https://tinyurl.com/5n6tp5st>
- לן, ש' (2008, 5 במאי). 60 עד 60: האירועים הכלכליים הגדולים בתולדות המדינה. **גלובס**.
- מרכז טאוב (2024, 22 בינואר). **הדמוגרפיה של ישראל 2023: ירידות בפריון, בהגירה ובתמותה**. הודעה לעיתונות. <https://tinyurl.com/f7d6e5kd>
- סגל, ח' (1987, 13 בנובמבר). **הבעיה הדמוגרפית**. בשבע. <https://tinyurl.com/yu8xnupb>
- סופר, א' (2006, 14 בספטמבר). **התכנסות או היכחדות**. Ynet. <https://tinyurl.com/2ra248ue>
- פיטלסון, י' (2003, 8 בדצמבר). **הדמוגרפיה – איום או בעיה? מספר שאלות בנושא הבעיה הדמוגרפית בארץ ישראל**.
- פיטלסון, י' (2008). **המגמות הדמוגרפיות בארץ ישראל (1800-2007)**. נייר עמדה, עמ' 23-24. המכון לאסטרטגיה ציונית.
- פיטלסון, י' (2018א). **התפתחות הפריון הכולל בארץ ישראל: כיצד הפך השד הדמוגרפי לנס הדמוגרפי? המכון לאסטרטגיה ציונית**. <https://tinyurl.com/4vuf7b68>
- פיטלסון, י' (2018ב, 26 במרץ). **השקר הגדול של הנתונים הדמוגרפיים: ישראל היום**. <https://tinyurl.com/edsu2ek>
- קשתי, א' (2021, 2 בדצמבר). **שיעור הילודה הממוצע של נשים בדואיות ירד בחצי בתוך 20 שנה. הארץ**. <https://tinyurl.com/mrkcsenr>
- רבהון, ע' ומלאך, ג' (ג'ר' גביון, עורכת) (2008). **מגמות דמוגרפיות בישראל: נייר עמדה**, עמ' 29. מרכז מציל"ה למחשבה ציונית, יהודית, ליברלית והומניסטית. <https://tinyurl.com/3psn9smd>
- רוטמן, ש' (2021, 7 ביולי). **במקום "הוראות שעה", הגיע הזמן לחוק אזרחות יסודי**. מידה. <https://tinyurl.com/texrcek5>
- INSS Israel (2021, 20 ביוני). **דמוגרפיה וביטחון לאומי – חשיבה מחדש** [סרטון] YouTube. דקה 30:33. <https://tinyurl.com/bdcymmaf>
- MEMRI (2018, March 30). *After census finds 174,422 Palestinian refugees in Lebanon, some Lebanese fear they will be permanently settled in the country, others call to grant them civil rights*. <https://tinyurl.com/4mxht8vp>
- PCBS – Palestinian Central Bureau of Statistic (1998). *Census – 1997*.
- PCBS (2006). *Palestinians at the End of Year 2006. The Palestinian Population in the Palestinian Territory*, Table 2, p. 31.

- PCBS (2007). *Statistical Abstract of Palestine No 9*.
- Petreanu, D. (1988, August 16). Demography: Men or myth. *The Jerusalem Post*.
- PNA – Palestinian National Authority (2004). *The Palestinian Population in Palestine; Population and Demography; Health Status in Palestine 2003*.
- PNA (2006a). *Demographic and Health Survey – 2004: Final Report*. Introduction. 1.2 Socioeconomic Situations: 1.2.1 Population and household. p. 29.
- PNA (2006b). *Ministry of Health – Palestine. Annual Report 2005 Demography and Population*, Chapter 1.
- Stern Shefler, G. (2010, November 26). 'Jews now a minority between the River and the Sea'. *The Jerusalem Post*. <https://tinyurl.com/39nbnxnt>
- The World Factbook (n.d.-a). *Gaza strip*. <https://tinyurl.com/4yn49edx>
- The World Factbook (n.d.-b). *West Bank. People and Society. Population*. <https://tinyurl.com/fr7r9afu>
- Total Fertility Rate of Egypt (n.d.). *Historic Total Fertility Rate of Egypt (1950-2024) and Future Projections*. <https://tinyurl.com/42c9m492>
- World Bank (n.d.-a). *Annual Population Growth by country*. <https://tinyurl.com/mrynr3xw>
- World Bank. (n.d.-b). *Life expectancy at birth, total (years) – West Bank and Gaza*. <https://tinyurl.com/stf9rr5m>
- UNFPA (1999). *State of world population 1999 – 6 billion: A time for choices*, p. 27. <https://tinyurl.com/yc2n2wvc>
- UNRWA (2010) West Bank & Gaza Strip population census of 2007. <https://tinyurl.com/45me9avz>
- US Census Bureau (n.d.). International Data Base (IDB). *Population estimates and projections*. <https://tinyurl.com/59p9wysx>
- United Nations (2022). World Population Prospects 2022. Online Edition. <https://tinyurl.com/y8x76am4>
- World Population Review. (n.d.). *World Population by Country (Live) – 2023*. <https://tinyurl.com/n2f63bdz>
- Zimmerman, B., Seid R., & Wise M. (2006). *The million person gap: The Arab population in the West Bank and Gaza*. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies. <https://tinyurl.com/2yh5fte>

הערות

- 1 בשנת 1880 התגוררו באימפריה הרוסית 67% מכלל היהודים בעולם. בתחילת המאה ה'20 קבעו שלטונותיה שהמילה עברי (еврей) מגדירה את מוצא האתני והמילה יהודי את ההשתייכות הדתית שלהם. הגדרה זו נשארה גם בברית המועצות; המונחים 'עברים' או 'אוכלוסייה יהודית מורחבת' במאמר כוללים יהודים לפי ההלכה ועולים שלא סווגו לפי דת ברישומי משרד הפנים.
- 2 על פי נתוני המנהל האזרחי בקובץ פנימי משנת 2008 – מאזן ההגירה השנתי, יציאות של תושבי יהודה ושומרון וחבל עזה דרך כל המעברים (רלוונטי לאזכורי המנהל האזרחי בטקסט).
- 3 לפי הלמ"ס האמריקאי בשנים 1997–2022 מספר המהגרים מיהודה ושומרון חזר על עצמו מדי שנה ונע, בשינויים קלים, סביב 12,271 מהגרים בשנה. נתוני הלמ"ס האמריקאי לגבי חבל עזה חוזרים על עצמם מדי שנתיים.